

Vigadtunk és sírtunk Ünnepek és ünneplési szokások Magyarországon a politikai rendszerváltás időszakában 1989–1990 (1. rész)

(*Bevezetés*) 2013 márciusában és májusában, a *Valóság* folyóiratban, egy kétrészes tanulmányosorozat látott napvilágot *Sírva vigadtunk* címmel. E sorozatban szerzőként én elsősorban azzal foglalkoztam, hogy miként ünnepeltük ünnepeinket az 1956-os forradalom és szabadságharc leverését követő években, 1956 novembere és 1961 decembere között, mi minden történet ünnepeinkkel abban a nagyjából öt hosszú esztendőben, melynek során a kádári hatalom helyzetét konszolidálta. Már az első tanulmányosorozat megírása után nem sokkal felmerült bennem a gondolat, hogy folytatni lehetne a 2013-ban megjelent sorozatot, tovább haladni előre az időben, egészen a rendszerváltásig. Így történt, s a következő évben 2014-ben, 2014 októberében és novemberében, újabb, kétrészes tanulmányosorozat látott napvilágot itt, a *Valóságban*, *Keserédes napjaink* címmel. Ezen (újabb) kétrészes sorozatban én elsősorban azt vizsgáltam, hogy miként alakultak ünnepeink és ünneplési szokásaink az úgynevezett puha diktatúra időszakában, melyek voltak azok a politikai és társadalmi változások, melyek 1962 és 1988 között ünnepeinket alakították, formálták. Most, nagyjából két évvel a második sorozat megjelenése után, pedig újabb sorozat következik, *Vigadtunk és sírtunk* címmel. Ezúttal a politikai rendszerváltás időszakát venném górcső alá. Azt vizsgálnám, hogy miként hatott a rendszerváltás ünnepeinkre és ünneplési szokásainkra, hogyan alakultak ki azok az ünneplési szokások, melyet ma ismerünk; a tanulmányosorozat végén pedig szólnék néhány szót, a munkaszüneti napok körüli munkarend szabályozásáról, illetve annak történetéről, a második világháború végétől, egészen napjainkig. Mielőtt azonban mindebbe belemennék, röviden, a teljesség igénye nélkül, felidézném mindazon történéseket, melyek 1945 és 1988 között ünnepeinkre és ünneplési szokásainkra befolyást gyakoroltak.

(*Előzmények*) Hazánk a második világháború eredményeként 1944–45-től szovjet megszállás alá került. Ennek következményeként a háborút követően Magyarországon – számos más kelet-európai országhoz hasonlóan – nem egy polgári demokrácia kezdett el fejlődni, hanem egy sajátságos „balos demokrácia”. Igaz, ekkor még, nem volt totális diktatúra. Sőt, elvileg, egészen 1948 végéig, 1949 elejéig parlamentáris rendszer volt Magyarországon. Csak épp a gyakorlatban nem létezett sem valódi szabadság, sem demokrácia, hanem szinte valamennyi fontos ügyben a Szovjetunió szava döntött, legyen szó akár politikai, akár gazdasági, akár egyéb más kérdésekről. Ami ünneplési szokásainkat illeti, már a koalíciós kormányzás időszakában, 1945 és 1948 között megfigyelhetőek voltak bizonyos, a későbbi történéseket megelőlegező, jelenségek, tendenciák. Ilyen volt például az egyházi ünnepnapok háttérbe szorítása,¹ vagy épp bizonyos világi ünnepek, példának okáért március 15-e, vagy épp május 1-je kormányzati ki-sajátítása.² Ám az igazi, drasztikus változások 1949-től kezdődtek. Ettől az évtől fogva ugyanis a sztálinista terrorgépezet teljes fordulatszámra kapcsolt. Kezdetét vette a Rákosi-korszak, a lélekgyilkos terror korszaka.³ A hétköznapiak rettenete természetesen ünnepeinkre sem maradt hatás nélkül. Azt, hogy mit és hogyan, és mikor lehet ünnepelni 1949-től kezdve csak és kizárólag az állampárt, a Magyar Dolgozók Pártja dönthette el. Az MDP fenntartotta magának a jogot arra is, hogy „ideológiailag képezze” a társadalmat, a „megfelelő” irányba terelve az

emberek gondolatait. E „képzés” jegyében a Rákosi-korszakban legtöbb hagyományos „piros betűs” nap rendes munkanappá vált. A szélsőbaloldali hatalom az 1949 és 1953 közötti időszakban sorra törölte el a korábbi munkaszüneti napokat. Elsőként a „kisebb fajsúlyú” egyházi ünnepek: vízkereszt (január 6.), nagypéntek, nagyszombat, áldozócsüdtörtök, Péter-Pál napja (június 29-e), Nagyboldogasszony napja (augusztus 15-e) és Szeplőtelen Fogantatás ünnepe (december 8-a) váltak mindenki számára rendes munkanapokká.⁴ Ezután következett a „nagyobb” egyházi ünnepek: Úrnapja, Mindenszentek, húsvéthétfő, pünkösdhétfő, illetve december 26-a, karácsony másnapja „fekete betűssé” tétele.⁵ Mindeközben a hatalom a „piros betűs” március tizenötödikét is „sikeresen” megszabadult. Március idusa 1951-től kezdve, szintén, nem számított többé munkaszüneti napnak. Egy „fekete betűs” ünnepé vált, tanítási szünettel.⁶ Igaz a „szocializmus építői” kaptak némi „kárpótlást”. November 7-e 1950-ben, illetve ettől az évtől kezdődően állami ünneppé és munkaszüneti nappá vált.⁷ December 26-a helyett pedig, 1953-tól kezdve, munkaszüneti nap lett május 2-a.⁸ Más kérdés, hogy az 1953 nyarán hatalomra került Nagy Imre-kormány 1953 decemberében úgy rendelkezett, hogy folyó év december 26-át, illetőleg január 2-át otthon tölthetik az emberek. Ez azonban egyáltalán nem jelentette a karácsony, mint kétnapos ünnep visszaállítását. Egyszerűen arról volt szó, hogy karácsony másnapja abban az évben, hasonlóan az 1954-es újévet követő másodikához, véletlenül épp egy-egy ünnepnapot követő szombatra esett. Így azután a kormányzat ezeket a napokat – kétnapos, péntek-szombati szünetet adva – pihenőnapokká tette. Mely pihenőnapokat – természetesen – december 27-én, vasárnap, illetőleg január 3-án, szintén vasárnap, pótolni kellett a munkahelyeken.⁹ Mindez azonban csak csekély és ideiglenes változást jelentett, s aligha ellensúlyozta a korábbi rossz, igazságtalan döntések tömkelegét.

Tartós és pozitív változások az ünnepek és az ünneplési szokások terén csupán az 1956-os forradalom leverése után következtek be hazánkban. Miután ugyanis a kádári hatalom a forradalmat, a szovjetek támogatásával, eltiporta, kénytelen volt belátni: a sztálinista modell semmiképpen nem tartható fenn tovább. A helyzet normalizálására csak úgy lehet esélyük, ha változtatnak bizonyos dolgokon. Ezért aztán a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány (ez volt a forradalmat leverő kabinet hivatalos elnevezése) a tettek mezejére lépett. Az ünnepek tekintetében, elsőként is, a munkaszüneti napok rendjét alakították át. 1953-tól kezdődően, egészen 1956 decemberéig, munkaszüneti napjaink a következők voltak: január 1-je, április 4-e, május 1-je és május 2-a, augusztus 20-a, november 7-e és december 25-e. Ezt a rendet módosította 1956 decemberében a Kádár János vezette „munkás-paraszt” kabinet úgy, hogy a munkaszüneti napok közül törölte november 7-ét és május 2-át. Helyette újra munkaszüneti nappá nyilvánították húsvét hétfőjét és karácsony másnapját. Március 15-e „státuszát” illetően is volt némi változás. „*Március 15. nemzeti ünnep. Ezen a napon az iskolai oktatás, valamint a hivatali munka szünetel.*” – olvashatjuk a munkaszüneti napok kérdését általánosan rendező 12/1956 (XII. 19.) számú kormányrendeletben.¹⁰ Más lapra tartozik, hogy a kormányzat hamarosan változtatott március tizenötödikével álláspontján. 1957 tavaszán, alig néhány nappal a forradalmi évforduló előtt, a 16/1957 (III. 10.) számú kormányrendelet a korábbi 12/1956 (XII. 19.) számú kormányrendeletet úgy módosította, hogy „*Március 15. nemzeti ünnep. Ezen a napon az iskolai oktatás szünetel.*”¹¹ Vagyis a hivatali munkaszünetről már szó sem volt. Ahogyan november 7-e sem maradt örökké közönséges „fekete betűs” ünnep. Ez is csupán átmeneti intézkedésnek bizonyult. A Magyar Szocialista Munkáspárt főtitkára, Kádár János, már 1957 áprilisában arról beszélt, hogy „*November 7-e nem pirosbetűs munkaszüneti nap a kormányhatározat értelmében. /Esetleg meg kellene nézni, hogy nem szükséges-e módosítás/*”¹² Igaz Kádár szavait követően még vagy három év eltelt, végül azonban az (akkor már) Münnich Ferenc által vezetett kormány 1960 márciusában,

közzétette a 12/1960 (III. 20.) számú kormányrendeletet. E rendelet, továbbá az Elnöki Tanács és a kormány (a kormányhatározattal egy napon, március 20-án) közzétett 4/1960. számú közös határozata nyomán november 7-e ismételt munkaszüneti nappá vált.¹³ Így alakult ki a munkaszüneti napok új, a rendszerváltásig érvényes rendje. E rend szerint „Munkaszüneti napok: január 1, húsvét hétfő, április 4, május 1, augusztus 20, november 7, december 25 és 26.”¹⁴ Ehhez a „felálláshoz” aztán ragaszkodott is a hatalom, mégpedig foggal-körömmel. Tény, hogy az 1960-as „rendezést” követően mindösszesen egyszer fordult elő, hogy kivételt tettek: 1969-ben – egyszeri, egy alkalomra szóló módosításként – munkaszüneti nappá tették március 21-ét, tekintettel a Tanácsköztársaság kikiáltásának ötvenéves évfordulójára.¹⁵ Ettől eltekintve azonban a kádári politika a hatvanas évek elejétől már nemigen volt hajlandó változtatni a „jól bevált” renden, a „bejáratott” módszereken. A „forgatókönyv” általában mindig ugyanaz volt. Március 15-én ünnepeltük az 1848-as forradalom kitörésének 120., 121., 122., 130. stb. évfordulóját. Ünnepeltük Kossuth Lajost, Petőfit, Táncsicsot, a márciusi ifjakat, mindazt ami – legalábbis a rendszer képviselői szerint – előfutára volt az ún. „szocialista társadalomnak”. A (már említett) március 21-én a Tanácsköztársaság kikiáltását köszöntöttük, ünnepeltük annak a „dicsőséges 133 napnak” a kezdetét, mely „új reményt” adott a „munkások millióinak”. Április 4-e volt a „felszabadulás” ünnepe. Az akkori hivatalos álláspont szerint 1945-ben ezen a napon érték véget a harcok hazánk területén.¹⁶ Május 1-én a „nemzetközi proletariátust” köszöntöttük. November 7-én pedig a Szovjet-Oroszország születését, ugyanis e napon vették át a bolsevikok a hatalmat Oroszország akkori fővárosában, Szentpéterváron.

Mindemellett tévedés lenne azt gondolni, hogy a „szocializmust” építő országok „legvidámabb barakkjának” számító kádári Magyarországon mindenki, mindennek örült, mindenki úgy töltötte a hétköznapokat, s az ünnepeket, ahogyan ezt a hatalom elképzelte, elvárta. Egyáltalán nem! Háborús hisztériáról, illetve a lakosság körében tapasztalható felvásárlási lázról olvashatunk néhány, 1961 második felében keletkezett hangulatjelentésben.¹⁷ Az évtized végétől, 1969-től kezdve pedig – elsősorban március tizenötödikéhez kapcsolódóan – az „alternatív ünneplések”, illetve a különféle „rendzavarások” is, újfent, megjelentek. Ezzel a rendszer nemigen tudott mit kezdeni. Ahogyan nem tudott mit tenni a „puha diktatúrát”, szélsőséges eszközökkel, terrorral, megdönteni akarókkal sem. Tény, hogy (szintén) a hatvanas évektől idehaza (is) napirendre kerültek a szélsőséges „megoldások”. 1969-ben, Budapesten, radikális fiatalok egy csoportja merényletet tervezett. Bombatámadásokkal, illetve öngyilkos akcióval, csoportos önégetéssel, kívánták felhívni magukra a figyelmet.¹⁸ A rendőrség, szerencsére, időben leállította őket, ám nagyjából másfél évtizeddel később, Sopronban hasonló gondok adódtak. „F hó 13-án operatív információ keletkezett arról, hogy Sopronban mintegy fél év óta fiatalokból álló csoportosulás működik, amelynek tagjai azt tervezik, hogy valamelyik ünnepnapon bombát robbantanak, majd utlevéllel külföldre távoznak.” – olvashatjuk abban a napi operatív információs jelentésben, melyet a Belügyminisztérium Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkársága adott ki 1986. március 17-én.¹⁹ Igaz, az 1986-os „bombasztikus történethez” hozzátartozik, hogy csoportos összeesküvést végül nem sikerült sem feltárni, sem jogilag bizonyítani. Csupán egyetlen fiatalat marasztaltak el, ráadásul ő is csak felfüggesztett büntetést kapott.²⁰ Szemben azzal, ahogyan a (civilizált) ellenzékkel bánt a rezsim. A hazai kommunista vezetés, még 1986-ban is, „láncbíró csatában” verette agyba-főbe azokat a fiatalokat, kiknek nem tetszett a március 15-i ünnep szélsőséges kisajátítása.²¹

Az elmondottakhoz tegyük hozzá: A Kádár-korszak idején jó néhány pozitív változás is történt a társadalomban, illetve a lakosság mindennapi életében, életminőségében. Ott volt példának okáért a munkaidő kérdése. Az állampárt, az MSZMP, 1966. november 28-a és

december 3-a között tartotta IX. kongresszusát. Az említett IX. kongresszus, egyéb más dolgok mellett, úgy határozott, hogy a 48 órás munkahét helyett „*Vállalatonként, üzemenként az eddigi teljesítményt és munkabért biztosítva 1968-tól kezdődően 1970 végéig fokozatosan az összes ipari dolgozó munkaidejét átlagosan heti 44 órára kell csökkenteni.*”²² szemben a korábbi átlagos heti 48 órával. A pártkongresszus határozatát követően a kormányzat gyakorlati lépésekre szánta magát. Nem sokkal a IX. kongresszus döntése után, 1967 nyarán, napvilágot látott a kormány 1021/1967. (VII. 12.) számú határozata. Az említett határozat nyomán mintegy kétmillió embert érintő munkaidő-csökkentés valósult meg Magyarországon.²³ Igaz, a munkaidő-csökkentés nem ment egyik napról a másikra. Volt bizonyos átfutási idő 1968. január 1-je s 1970. december 31-e között.²⁴ Tény az is, hogy számos munkavállalót a munkaidő-csökkentés, illetőleg a kéthetenkénti szabad szombat első körben történt bevezetése egyáltalán nem érintett, illetve jó néhány munkakörben a munka jellegéből adódóan soha nem került, nem kerülhetett sor szabad szombatok létrehozására, még akkor sem, ha egyébiránt csökkent a munkaidő. Ám ahol lehetett, idővel, bevezették a szombati szabadnapokat.²⁵ Az 1967-es kongresszusi határozatot, illetve az 1021/1967. (VII. 12.) számú kormányhatározatot követően, 1972 és 1974 között, sorra születtek az (újabb) munkaidő-csökkentést előíró kormányzati döntések, melyek következményeként hazánkban a heti átlagos munkaidő 44 órára redukálódott,²⁶ illetőleg – ezzel összefüggésben – megjelentek a kéthetenkénti szabad szombatok.²⁷ Később a munkaidőt még tovább csökkentették, egészen heti 40–42 órára. Erre az 1013/1981 (IV. 27.) számú minisztertanácsi határozat alapján került sor, mely határozatnak az *ötnapos munkahét bevezetéséről és az ezzel kapcsolatos munkaidő módosításról* címet adták. Mint e (sokatmondó) címből is kiténik az alapvető cél az volt, hogy a munkavállalók, vagy legalábbis azok többsége számára hetenkénti szabad szombat, illetve ötnapos munkahét, s állandó kétnapos hétvége jöjjön létre, egy (relatíván rövid), 1981. július 1-je és 1982. június 30-a közötti átmeneti időszakot követően.²⁸ A munkaidő csökkenése, illetve a szabad szombatok megjelenése – előbb kéthetente majd hetente – természetesen hatalmas segítséget jelentett. Emberek milliói számára lettek könnyebbek, élhetőbbek a hétköznapok. Nem szólva arról, hogy a szabad szombatok megjelenése révén az is előfordult, hogy a kommunista rendszer által eltörölt, de a társadalom számára fontos régi „piros betűs” ünnep- és munkaszüneti nap, szombati szabadnap formájában, „visszatért”. Például az 1986-os esztendőben március 15-e és Mindenszentek ünnepe (november 1.) is szabadnap volt, miután mindkettő, szerencsés módon, (az akkor már heti rendszerességgel megadott) szabad szombatra esett. Igaz a szombati szabadnapoknak megvolt/megvan a maga „átka” is. Mindannyian bosszankodunk, ha egy „piros betűs” ünnep, például május 1-je, vagy karácsony valamely napja egy évben, szerencsétlen módon, hétvégére, szombatra vagy vasárnapra, esik. Még inkább rossz, ha a kétnapos karácsony egybeesik a kétnapos hétvégével, s így a karácsonyi munkaszünet egészében „elvész”. Csakhogy ez utóbbi viszonylag ritkán fordul elő, míg a szombati szabadnap egyáltalán nem ritkaság. Ahogyan nem ritkaság az sem, hogy a „történelem közbeszól”. Az 1989–90-es politikai fordulat például fenekestül forgatta fel nem csupán hétköznapjainkat, de ünnepeinket, ünneplési szokásainkat is.

(A politikai rendszerváltásról, s annak ünnepekre gyakorolt hatásáról általában) 1985. március 11-én Mihail Gorbacsovot a Szovjetunió Kommunista Pártjának főtitkárává választották. Akkor még aligha sejtette bárki is, hogy ez a vég kezdete lesz a szovjet kommunista rendszer számára. Gorbacsov – számos más politikussal ellentétben – világosan látta, hogy a „létező szocializmus” válságba jutott, s a válságból kivezető utat reformokban vélte megtalálni. Gorbacsov azonban kudarcot vallott! A merev szovjet diktatúrát nem sikerült megreformálni. A vezetés által indított politikai és gazdasági változtatások nem hozták meg a

várt eredményt. Ellenkezőleg! A nyitás káoszt és összeomlást idézett elő. Felszínre kerültek mindazon politikai, gazdasági, nemzetiségi ellentétek, melyeket a szélsőbaloldali diktatúra éveken, évtizedeken át elfedett. A következmény – legalábbis a Szovjetunió szempontjából – katasztrófális volt. 1989-ben a Kelet-Európában, a korábbi „baráti szocialista országokban”, sorra rendszerváltás következett be. Békés, vagy kevésbé békés úton, de megbukott a „létező szocializmus”. 1989 novemberében leomlott a Német Demokratikus Köztársaságot Nyugat-Berlintől elválasztó berlini fal. Nagyjából tizenegy hónappal később, 1990. október 3-án az NDK, mint ország is „eltűnt a térképről”. A két német állam egyesült. 1991 végére maga a Szovjetunió is megszűnt létezni, s ezzel egy történelmi korszak lezárult.²⁹

Ami hazánkat illeti: Magyarországon a rendszerváltozás – ellentétben a szomszédos Romániával – vérontás nélkül zajlott le. A politikai átmenet békés volt. Békés, de nem nyugodt. Az 1989-es és az 1990-es esztendő is, egyaránt, tele volt váratlan, korábban elképzelhetetlen változásokkal, fordulatokkal. Mindjárt az 1989-es év kezdetén, 1989. január 28-án például Pozsgai Imre államminiszter azzal forgatta fel a kedélyeket, hogy a Magyar Rádió 168 óra című műsorában „népfelkelésnek” minősítette az 1956-os eseményeket. Pozsgay „tabudöntése” után nem sokkal, 1989. június 16-án, sor került Nagy Imre és társai ünnepélyes újratemetésére. Ugyanezen év október 23-án, a forradalom kitörésének 33. évfordulóján kikiáltották a Magyar Köztársaságot. 1990 tavaszán, évtizedek óta először, szabad parlamenti választásokat tartottak, melyet 1990 őszén szabad önkormányzati választás követett. Nem beszélve arról, hogy időközben, még 1989 októberében, felbomlott az állampárt, s – szintén még a parlamenti választások előtt – 1990. március 10-én, Magyarország és a Szovjetunió között megállapodást született a szovjet csapatok hazánk területéről történő végleges kivonásáról is.³⁰ Hatalmasat fordult a világ! Idehaza és külföldön egyaránt. S az említett politikai változások ünnepeinket és ünneplési szokásainkat sem hagyták, hagyhatták érintetlenül.

Elsőként is ott volt az 1989. évi III. törvény, a gyülekezési jogról. Az 1989. január 24-én kihirdetett új jogszabály egy több évtizedes képtelen állapotnak vetett véget azzal, hogy részletesen szabályozta hogyan tarthatók nyilvános rendezvények, törvényesen, civilizált keretek között. Az 1989. évi III. törvény 6. paragrafusa például kimondja: „6. § *A közterületen tartandó rendezvény szervezését a rendezvény helye szerint illetékes rendőrkapitányságnak, Budapesten a Budapesti Rendőrfőkapitányságnak (a továbbiakban: rendőrség) legalább három nappal a rendezvény megtartásának tervezett időpontját megelőzően kell bejelenteni. A bejelentési kötelezettség a rendezvény szervezőjét terheli.*”³¹ A törvény 7. paragrafusa pedig azt szabályozza, hogyan kell bejelenteni egy rendezvényt. Eszerint „7. § *A rendezvény írásbeli bejelentésének tartalmaznia kell:*

- a) *a tervezett rendezvény kezdetének és befejezésének várható időpontját, helyszínét, illetőleg útvonalát;*
- b) *a rendezvény célját, illetőleg napirendjét;*
- c) *a rendezvényen résztvevők várható létszámát, a rendezvény zavartalan lebonyolítását biztosító rendezők számát;*
- d) *a rendezvényt szervező szerv vagy személyek és a szervezők képviselőitére jogosult személy nevét és címét.”*³²

Fontos még a törvény 4. paragrafusa is, mely így szól: „4. § *Rendezvény szervezése és megtartása az Országház közvetlen környékén (Budapest, V. kerület Kossuth Lajos tér, illetőleg Széchenyi rakpart Országház előtti szakasza) tilos.*”³³ Más kérdés, hogy ez az antidemokratikus kitétel rövidesen megszűnt. Egy nappal az 1848-as forradalom kitörésének 141. évfordulója előtt a Magyar Közlönyben napvilágot látott az 1989. évi IV. törvény, mely lényegében arról szólt, hogy „1. § *A gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény 4. §-a hatályát veszti.*”³⁴ Vagyis törölték az Országház környékére vonatkozó korlátozást.³⁵ Am ami

ennél is fontosabb! Az 1989-es év kezdetén, nem sokkal a gyülekezési jogról szóló törvény hatályba lépése után, a munkaszüneti napok rendje, évtizedek óta először, átalakult. 1989. február 26-án a Minisztertanács közzétette a 15/1989 (II. 26.) MT rendeletet. E rendelet – egyéb más dolgok mellett – kimondta: „*Munkaszüneti napok: Újév (január 1.), Nemzeti ünnep (március 15.), Húsvéthétfő, Felszabadulás évfordulója (április 4.), Munka Ünnepe (május 1.), Alkotmány ünnepe (augusztus 20.) Karácsony két napja (december 25–26).*”³⁶

Mint az előbbi felsorolásból is látszik, két változás volt a korábbi állapothoz képest: egyrészt, teljesült egy évtizedes társadalmi követelés, s március 15-e, már abban az évben, munkaszüneti nap lett ismét. Másfelől, egy régi kommunista ünnep, november 7-e rendes munkanappá vált. Ünnep- és munkaszüneti nap maradt viszont, legalábbis egyelőre, április 4-e, melyet a kormányzat (s persze a dűledező állampárt is) még mindig egy nagy napnak, a „felszabadulás” évfordulójának tekintett. Április 4-e munkanappá válására csupán 1990 tavaszán került sor. Ekkor történt, hogy a Németh Miklós vezette kormány, a kabinet egyik utolsó intézkedéseként, megalkotta a 48/1990. (III. 19.) MT rendeletet, mely rendelet a munkaszüneti napok rendjét módosította (ismét). A módosítás arról szólt, hogy április 4-e, már attól az évtől kezdődően, rendes munkanappá vált, a korábbi „tabunap”, október 23-a viszont munkaszüneti nappá. Így alakult ki azon új „felállítás”, hogy „*Munkaszüneti napok: Újév (január 1.), Nemzeti ünnep (március 15.) Húsvéthétfő, Munka ünnepe (május 1.), Alkotmány ünnepe (augusztus 20.), a Köztársaság kikiáltásának Napja (október 23.), Karácsony két napja (december 25–26).*”³⁷

Megjegyzendő a munkaszüneti napok rendje az 1989–90-es fordulatot követően még kétszer változott. Nagyjából két évvel a 48/1990 (III. 19) MT rendelet közzététele után az Országgyűlés megszavazta a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvényt, mely törvény – egyéb más dolgok mellett – kimondta: „125. § (1) *A munkavállalónak nem kell munkát végeznie a (2) bekezdésben meghatározott munkaszüneti napon.*

(2) *Munkaszüneti nap: január 1., március 15., húsvéthétfő, május 1., pünkösdhétfő, augusztus 20., október 23. és december 25–26.*” Mivel azonban a törvény 1992. július 1-től lépett hatályba, pünkösdhétfő pedig június 14-e után eleve nem lehetséges (pünkösdhétfő abban az évben június 8-án volt), így ez az ünnep csupán 1993-tól munkaszüneti nap Magyarországon.³⁸ A „piros betűs” pünkösdhétfő mellé, néhány évvel később, „csatlakozott” egy másik régi-új munkaszüneti nap, Mindenszentek ünnepe. November 1-jét 1999-ben nyilvánította az Országgyűlés, újra, munkaszüneti nappá. Mégpedig a folyó év december 23-án kihirdetett 1999. évi CXXIII. törvény alapján. A törvény lényege az volt, hogy „1. § *A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 125. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: »(2) Munkaszüneti nap: január 1., március 15., húsvéthétfő, május 1., pünkösdhétfő, augusztus 20., október 23., november 1. és december 25–26.«*”. A törvény, a 2. § alapján, 2000. január 1-től lépett hatályba,³⁹ s mivel a „piros betűs” napok szabályozása 2000 óta nem változott, így napjainkban is ez a munkaszüneti napok érvényes rendje.

A rendszerváltás időszakához visszakanyarodva, a politikai fordulat idején az ünnepek körüli változások nem merültek ki abban, hogy egyes ünnepek ismét munkaszüneti napok lettek, mások meg munkanapokká váltak. Ünneplési szokásaink egész struktúrája alakult át. Ott voltak például a kommunista ünnepek. A rendszerváltás következményeként nem csupán a (már többször említett) április 4-i és november 7-i munkaszüneti nap tűnt el a történelem süllyesztőjében, hanem maguk az ünnepek is. A pártállami diktatúra vége a „vörös” ünnepek végét is jelentette egyben. Március 21-e és április 4-e „össznépi” köszöntésére 1989-ben ugyan még sor került, ám a köztársaság (újbóli) létrejötte után már sem a Tanácsköztársaság kikiáltásának évfordulója, sem a „felszabadulás” ünnepe nem volt

ünnepnap többé. Ahogyan a „Nagy Októberi Szocialista Forradalom” évfordulója sem. A korábbi március 21-i, április 4-i és november 7-i nagy katonai parádék, felvonulások, éljenzések végképp elmaradtak. Más vált fontossá.

Többek közt március 15-e, mely 1990-től, a 142. évfordulótól kezdődően, egészen napjainkig, nem csupán az 1848-as forradalom és szabadságharc kitörésének évfordulója, de a magyar sajtó napja is egyben. 1990 februárjában látott napvilágot a 29/1990. (II. 14.) MT rendelet a Magyar Sajtó Napjáról, mely rendelet kimondja:

„1. § *A Magyar Sajtó Napját minden évben március 15-én a Nemzeti ünnep alkalmával kell megtartani. A kiemelkedő újságírói tevékenység elismerését szolgáló »Táncsics Mihály«-díjat ugyanakkor kell adományozni.*

2. § *Ez a rendelet a kihirdetése napján lép hatályba; egyidejűleg az 1002/1962. (I. 17.) Korm. határozat hatályát veszti.*”⁴⁰

Korábban egyébként a „Magyar Sajtó Napját” – (az előbbieken említett) 1002/1962. (I. 17.) kormányhatározat, illetve az MSZMP Politikai Bizottságának 1961. december 5-i határozata alapján – december 7-én, az 1918-ban létrehozott *Vörös Újság* első megjelenésének évfordulóján tartották.⁴¹ 1962 előtt pedig a Magyar Sajtó Napja minden évben február 1-én volt. Mégpedig az 1.032/1951. (XI. 17.) számú minisztertanácsi határozat alapján, mely határozat egyrésztől létrehozta, másrésztől február első napjára tette a Magyar Sajtó Napját, emléket állítva annak, hogy „1942. február 1-én jelent meg első ízben a szabadságunk, nemzeti függetlenségünk és a népek békéjének ügyéért küzdő Szabad Nép, a Kommunista Párt központi lapja”⁴². Vagyis a magyar sajtó napja egy kommunista emléknappal volt eredetileg, ez azonban a rendszerváltás idején megváltozott. A korábbi „balos” emléknappal új, polgári identitást nyert.⁴³ Igaz, voltak dolgok, mik már nehezebben változtak. Október 23-a például, mely ünnepnap kapcsán a Német Miklós vezette kormányzat, még 1990 tavaszán sem szívesen mondta ki vagy írta le azt a szót, hogy forradalom. Beszédes, hogy (a már említett) 48/1990. (III. 19.) MT rendelet, az 1956-os eseményekre még csak utalást sem tesz. Ehelyett – láthatjuk – október 23-át csak és kizárólag, mint a köztársaság kikiáltásának napját említi. Ez így legalábbis problematikus, bár az is igaz, hogy az 1990-es tavaszi választásokat követően a május 2-án összehívott Országgyűlés első dolga az 1956-os forradalom és szabadságharc jelentőségének törvénybe iktatása volt. Így született meg az az 1990. évi XXVIII. törvény, mely folyó év május 8-án látott napvilágot a *Magyar Közlönyben*. A törvény – többek közt – kimondja, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc „Az újkor magyar történelem e dicső eseménye csak az 1848–49-es forradalomhoz és szabadságharchoz mérhető.”; ennek megfelelően aztán az 1990. évi XXVIII. törvény, október 23-át, a forradalom és szabadságharc évfordulójaként és a köztársaság kikiáltásának napjaként, nemzeti ünnepé nyilvánította.⁴⁴ Ezzel egy korszak véget ért! Más kérdés, hogy a rendszerváltás az ünnepek tekintetében (sem) csupán a politikában, a parlamentben, vagy a kormányzati döntések szintjén zajlott. Az utcán is folytak az események. Ott volt mindjárt a rendszerváltás időszakának első világi ünnepe, az ellenzék kontra (maradék) pártállam első nagy „csatája”: 1989. március 15-e.

(„A konfliktus szituációk kezelési kultúrájának finomítása”: 1989. március 15-e) 1989. január 31-én a Belügyminisztérium szigorúan titkos jelentést készített *A március 15.-i külön ünnepség előkészületeiről* tárgyában. Az említett jelentésben – egyéb más dolgok mellett – igazából két fontos gondolat volt. Egyrésztől a minisztérium munkatársai megállapították: „A Belügyminisztérium adatai szerint a különböző politikai szervezetek – elsősorban a Fiatal Demokraták Szövetsége – március 15.-e megünneplésére külön rendezvény előkészítését kezdték meg.”⁴⁵ másfelől a belügy illetékesei – a korábbi évek gyakorlatát követve – megígérték, hogy „A belügyminisztérium szervei folytatják a március 15.-i ünnepségek megzavarására irányuló elképzelések felderítését.”⁴⁶ Így is történt.

Néhány héttel a január 31-i jelentés után 1989. február 23-án a Belügyminisztérium egy újabb titkos jelentést készített a politikai vezetésnek, melynek tárgya az *1989. március 15-e megünneplésére irányuló demonstrációk tervezése, előkészítése a különböző alternatív politikai szerveződések részéről* volt. E jelentés már részletesebb, s sokkal tanulságosabb is volt, mint a megelőző. A február 23-i jelentés legfontosabb gondolata talán az volt, hogy „*A március 15-i nemzeti ünnep zavartalansága biztosításához a Belügyminisztérium szervei előzetes, pontos helyzetelemzéssel, a felelős szervekkel közösen alkalmazott megelőző intézkedésekkel járulnak hozzá. Célszerűnek látszik a nyílt rendőri intézkedések mellőzése, a prevenció előtérbe állítása és a konfliktus- szituációk kezelési kultúrájának – az elmúlt év tömegdemonstrációi során szerzett tapasztalatok alapján való – finomítása.*”⁴⁷ Magyarán a hatalom már nem kívánt erőszakkal föllépni. Nem tervezték gumibottal „nevelni” a „másként gondolkodókat”. Ám az a szélsőbalos gyakorlat mit sem változott, hogy rendőrségi eszközökkel (is) szemmel tartották az ellenzékét. Például ebben a február 23-i jelentésben olvashatunk arról, hogy a különféle ellenzéki csoportok, szervezetek „*Önálló arcukat fenntartásával hajlandók az egymással való együttműködésre és az ünnepség közös szervezése érdekében a FIDESZ, az MDF, az SZDSZ, a BZSBT, és a Kisgazda Párt un. »Március 15-e Bizottságot« hozott létre.*”⁴⁸ E bizottság a közelgő ünnep kapcsán elszánt volt. Olyannyira, hogy az ellenzéki ünnepséggel, illetve demonstrációkkal összefüggésben már jó előre eltervezték, hogy a Szabadság téren „*...a TV épületénél is megállnak a sajtó szimbolikus elfoglalásának demonstrálására.*”⁴⁹ amellet, hogy a bizottság „*...petíciót juttatott el az Országgyűléshez az 1989. III. törvény 4. §-a megváltoztatása, a Kossuth téren való tüntetés engedélyezése érdekében.*”⁵⁰ A Belügyminisztérium tudomása szerint „*A főbb szervezők részéről általánosnak tekinthető törekvés tapasztalható a demonstráció békés jellegének megtartása és az 1988-ban lebonyolított rendezvényeik tapasztalatai szerint rendező gárda kialakítását tervezik.*”⁵¹ Igaz a belügy azt is tudni vélte: „*Tervezik, hogy negatív válasz esetén követelik, hogy augusztus 20-án se legyen rendezvény a Parlament előtt.*”⁵² Más kérdés, hogy a pártállam végül engedett, s az Országgyűlés (amint arról már szó esett) változtatott a gyülekezési törvényen. Ugyanakkor a történethez hozzátartozik, hogy a gyülekezési törvény módosítását megelőzően, a belügy illetékesei is megfogalmazták a maguk álláspontját. Mégpedig épp ebben a február 23-i jelentésben, ahol – praktikus okból ugyan – de mégiscsak azt ajánlották a politikai vezetésének, hogy fontolja meg az ellenzék követelését a Kossuth térre és környékére vonatkozóan. „*Az eddigi ismeretek alapján konfliktusok forrásává válhat az Országház környékén a demonstráció tilalma. Áthidaló megoldás kimunkálására megfelelő szintű döntés szükséges.*”⁵³ – olvashatjuk a belügy óvatos kritikáját. Mely kritikai egyébként annál is inkább indokolt volt, hogy az ellenzék – a 4. § ellenzése mellett is – kínosan ügyelt a gyülekezési törvény betartására. Nagyjából három héttel a forradalom kitörésének 141. évfordulója előtt, 1989. február 26-án, a Március 15-e Bizottságot alapító Fiala Demokraták Szövetsége, Magyar Demokrata Fórum, Szabad Demokraták Szövetsége, Bajcsy-Zsilinszky Baráti Társaság, Független Kisgazdapárt, s további másik nyolc ellenzéki szervezet nevében egy bejelentést fogalmaztak meg, melynek címzettje a Budapesti Rendőr-főkapitányság volt. A bejelentés lényegét tekintve arról szólt, hogy „*Az 1989. évi III. tv. 6. és 7.§-i alapján alulírott szervezetek bejelentjük, hogy 1989. március 15-én békés tüntetést, független ünnepséget rendezünk abból a célból, hogy megemlékezzünk a legnagyobb nemzeti ünnepünkről.*”⁵⁴ illetőleg a bejelentők részletesen is ismertették rendezvényük (rendezvényeik) helyszíneit, útvonalát és napirendjét. „*A rendezvényen kb. 50–100 ezer fő részvételére számítunk.*”⁵⁵ – olvashatjuk az említett bejelentésben; illetve hivatalosan a rendőrség e bejelentésből értesült arról, hogy „*Szervezeteink 900–1000 fős rendezői gárdát állítanak megemlékezésünk zavartalanságának biztosítása érdekében.*”⁵⁶

(kevésbé hivatalosan meg – láthattuk – már korábban is szinte mindent tudtak az ellenzék terveiről). Mindezek után azt is hihetnénk, hogy minden „simán” alakult. Az ellenzék, a társadalom, sőt a hatalom is, úgy készült március 15-ére, hogy bizonyos alapvető „játékszabályokat” mindenki tiszteletben szándékozott tartani. Ez általában véve igaz is, ám azért a közelgő ünnep kapcsán felmerültek bizonyos „apróbb problémák”.

Két nappal a március 15-i évforduló előtt, március 13-án a Belügyminisztériumban elkészült egy (újabb) titkos jelentés, a március 15-i ellenzéki rendezvények előkészületeinek tárgyában. E jelentésben – sok egyéb más dolog mellett – arról olvashatunk, hogy az ünnepet megelőzően egy ismeretlen csoport „A »Fiatal Kommunisták Egyesülése« kiáltványt fogalmazott »A Vörösfront nincsen Egyedül!« címmel. Ebben kifejtik, hogy »nem lesz ellenforradalmi tüntetés március 15-én a Magyar Televízió előtt«, mert a »kommunistáké lesz az utca!« Leszögezik, hogy »nem lesz kapitalista restauráció« és »többpártrendszer akarunk, de az MSZMP vezetésével, csak a szocializmushoz hű társ pártokkal.«”⁵⁷ Nem sokkal ezután, március 14-én, ismeretlen telefonálók a Budapesten a IV. Kerületi Pártbizottságot „találták meg”. Az említett pártbizottság munkatársai a március 14-i „...nap folyamán 10–12 telefonhívást kaptak különböző ismeretlen személyektől, akik fenyegetőleg léptek fel, hogy milyen jogon merik kitenni március 15-én a vörös zászlót...”⁵⁸ Megjegyzendő „A telefonálókon kívül néhány személy a székház portájára is bement, ki enyhébb, ki durvább módon nyilatkozott a vörös zászló kint létéről.”⁵⁹ Nem beszélve arról, hogy szintén ezen a napon, március 14-én, a Belügyminisztériumban elkészült egy (még újabb) titkos jelentés, az ellenzék „alternatív” ünnepségeinek előkészületeivel összefüggésben. E jelentésből – többek közt – kiderül az is, hogy „Az ünnepségekkel kapcsolatban, újabb szélsőséges elképzelésekre utaló, egyoldalú információk keletkeztek.”⁶⁰ Példának okáért „Bejelentés érkezett a Baranya megyei RFK-re, mely szerint ismeretlen személyek március 15-én, Komlón robbantási akciót szerveznek.”⁶¹ Sőt, a belügy azt is tudni vélte, hogy „Balatonalmádiban néhány személy március 15-én a vasútállomás vezérlőtermét foglalná el azzal a céllal, hogy a szemafor pirosra állításával az ünnepség idején érkező vonatot megállítsa. Így az utasok is részesei lennének a megmozdulásnak, sőt egy beszéd tartását is tervezik részükre.”⁶² S hogy mennyiben volt reális fenyegetés a „Vörös Front”, a merényletterv, a „telefonbetyárkodás”, vagy a „nagy balatoni vonateltérítés”? Ezt nehéz megmondani. Valószínűleg „nagyobb volt a füstje, mint a lángja”, ahogyan mondani szokták, ám azért a „szervek” készültek, s semmit nem bíztak a véletlenre. Például – a korábbi évek gyakorlatához hasonlóan – 1989-ben is március 15-i ünnepségek biztosítására a rendőrség tervekkel dolgozott ki. Kiadták az új, titkos jelszót is: „várfoktól vagyok”. Ezzel a jelszóval ismerték fel egymást a rendőrség emberei a különféle ünnepi rendezvényeken.⁶³ Más kérdés, hogy március 15-e ünneplése már az évforduló napját megelőzően elkezdődött. Budapesten már március 14-én, délután, az országgyűlés ünnepi ülésen tisztelgett az 1848-as forradalom és szabadságharc emléke előtt. Az ünnepi ülést követően ünnepélyes zászlófelvonásra és koszorúzásra került sor, a Kossuth Lajos téren.⁶⁴ Szintén az említett napon, március 14-én, ünnepélyes külsőségek között, nemzeti lobogót avattak a Budai Várban.⁶⁵ Zajlottak az események vidéken is. A Magyar Nemzet beszámolója szerint: „A független demokratikus szervezetek és pártok Baranyában és a megye székhelyén működő csoportjai kedden este tartották megemlékezésüket nemzeti ünnepünkről.”⁶⁶ S, hogy hogyan sikerült, mindezek után, március 15-e, a forradalom kitörésének 141. évfordulója? Békésre, ugyanakkor „zsúfoltra”.

„Országszerte a nagy nemzeti ünnephez méltó keretek közt emlékeztek meg március 15-ről, az 1848-as forradalom és szabadságharc 141. évfordulójáról. Budapesten szerda reggel a nemzetiszínű zászlókkal díszített Hősök terén, a Magyar Hősök Emlékművénél csapatzászlóval felsorakozott a Magyar Néphadsereg díszegysége, fél kilenckor felharsanó

kürtök jelezték az ünnepség kezdetét, majd itt került sor az Elnöki Tanács, az Országgyűlés és a Minisztertanács nevében koszorúzásra.” – olvashatjuk a *Népszabadság* március 16-i számában, a *Méltóságteljes megemlékezés nagy nemzeti ünnepünkön* címet viselő cikkben.⁶⁷ Ugyanezen írásmű beszámol arról is, hogy a fővárosban a hivatalos megemlékezés „... a Kossuth téren folytatódott, ahol ugyancsak az Elnöki Tanács és a Minisztertanács nevében helyeztek el koszorúkat.”⁶⁸ A központilag szervezett programnak része volt egy nagygyűlés is a Múzeumkertben, illetve az, hogy „Az MSZMP, a Hazafias Népfront és a KISZ által közösen szervezett múzeum-kerti nagygyűlésre indulók a Bem téren, a Batthyány-örökmécsesnél és a Petőfi-szobornál gyülekeztek; mindhárom helyen koszorúzás is volt.”⁶⁹ A *Népszabadság* állítása szerint: „A múzeum-kerti ünnepségen hatvanezren vettek részt...”⁷⁰ E helyszínen „... Nyers Rezső, a politikai bizottság tagja, államminiszter mondott beszédet.”⁷¹ Ami az „alternatívokat” illeti: Budapesten „A független szervezetek a Petőfi-szobornál, a Szabadság téren, a Batthyány örökmécsesnél, a Kossuth téren és a Bem-szobornál tartottak megemlékezéseket. A programsorozat este a Várban, fáklyás felvonulással zárult.”⁷² Ez valóban így történt, ugyanakkor a hivatalos pártlap az ellenzék által szervezett budapesti ünnepség-sorozatról nem volt hajlandó részletes és hiteles tájékoztatást adni.⁷³ Részletesen beszámolt viszont arról, hogy hazánkban, 1989. március 15-én „Szinte valamennyi településen voltak megemlékezések, ünnepségek. Győrben Pozsgay Imre, a Politikai Bizottság tagja, államminiszter volt az ünnepi szónok. Pécsen Nagy Sándor, a SZOT főtitkára, a monori városavatón Hámori Csaba, az MSZMP PB tagja, a Pest Megyei Pártbizottság első titkára, a balmazújvárosin Szűrös Mátyás volt a szónok.”⁷⁴ Kossuth Lajos szülőhelyén, Monokon „... mintegy ezren tisztelegtek a magyar történelem nagy személyiségének emléke előtt.”⁷⁵ Ünnepség volt Pákozdon is, ahol „... a honvédelemkmű talapzatára a fegyveres erők, az MSZMP, valamint a társadalmi és tömegszervezetek, a katolikus békebizottság és a Vörösmarty Társaság képviselői helyezték el koszorúikat.”⁷⁶ A Békés megyei Gyulán pedig „... a szabadságharc kivégzett tábornokainak emléktábláját leplezték le.”⁷⁷ Amellett, hogy „Több európai országban is megemlékeztek március 15-éről.”⁷⁸ Megemlékezések voltak Ausztriában,⁷⁹ Csehszlovákiában,⁸⁰ a Szovjetunióban,⁸¹ Jugoszláviában,⁸² Olaszországban,⁸³ sőt a „tengerentúlon” az Amerikai Egyesült Államokban, New Yorkban is.⁸⁴ Csak épp keleti szomszédunknál, Romániában nem történt semmi. Hiába élt (illetve él ma is) itt a legnagyobb létszámú magyar kisebbség, 1989-ben a magyarság egyáltalán nem emlékezhetett a forradalom kitörésének 141. évfordulójára. A diktatúra sem Erdélyben, sem az ország más részein nem engedte meg, hogy ünnepi rendezvények legyenek. „Románia: Ünneptelen nap” – írja 1989. március 16-i számában a *Népszabadság*.⁸⁵ Mely újság egyébként – bukaresti tudósítójára hivatkozva – azt sem mulasztotta el megjegyezni: „Bukarestben csak az emlékeztetett március 15-ére, hogy a Sahia utca 65. szám alatt a Magyar Népköztársaság nagykövetsége zárva maradt.”⁸⁶ Dacára annak, hogy a román fővárosban létezett „A magyar kultúrház, amelyet az 1977. évi debreceni-nagyváradai legmagasabb szintű megállapodás alapján kellett volna megnyitni...”⁸⁷ Ehelyett „... ma is porosan, hulló levelektől elárvultan, elhagyottan, lezárva, lepecsételve »tudatja« a tényeket, pedig a korábban több millió forint költséggel szépen berendezett villaépületben bizonyára rendeztek volna ünnepséget. Így viszont csendes, ünneptelen volt ez a nap Bukarestben, ahol még mindig több mint száz-ezer magyar él.”⁸⁸

A hazai eseményekhez visszakanyarodva. A kormányzat, az állampárt, illetve a KISZ nem csupán (a sajtó által részletesen „tálalt”) rendezvényekkel igyekezett csábítani a „nagyközönséget”. Az „új idők” jegyében, új, „forradalmi” jelszavakat is megfogalmaztak:

„Az MSZMP és a KISZ 1989. március 15-i jelszavai

1. *Március 15. az egész nemzeté!*
2. *Legyen béke, szabadság és egyetértés!*
3. *Nemzeti összefogás – IGEN, széthúzás – NEM!*
4. *Demokratikus szocializmust!*
5. *Szabad, demokratikus szocialista társadalmat!*
6. *Ha nincs demokráciai, nincs szocializmus!*
7. *Demokratikus többpártrendszert!*
8. *Nagyobb önállóságot a falvaknak és városoknak!*
9. *Helyi önállóságot, takarékos költségvetést!*
10. *Átfogó bérreformot, a sztrájkjog törvényes elismerését!*
11. *Az MSZMP küzd a kisebbségben élő magyarság egyéni és kollektív jogainak biztosításáért!*
12. *Nemcsak a gazdaságban kell szerkezetet váltani!*
13. *Jobb adórendszert, arányos közteherviselést!*
14. *Olcsóbb államot, kevesebb bürokráciát!*
15. *Autonómiát, tanszabadságot a felsőoktatásban!*
16. *Természeti kincseinket unokáink is látni akarják!*”⁸⁹

A hatalom képviselői mellett – természetesen – az ellenzék is nyilvánosságra hozta a maga jelszavait, illetve követeléseit. 31 ellenzéki párt, társadalmi szervezet, illetve egyesület alkotta meg az „alternatívok” 1989. március 15-i közös manifesztumát, melyet egyrészt a sajtóban tettek közzé, másfelől Cserhalmi György színművész olvasta föl Budapesten, a Szabadság téren, a Magyar Televízió székháza előtt. S, hogy mit akart az ellenzék? 12 pontba foglalva a következőket:

„*Mit kíván a magyar nemzet?*
Szabad, független, demokratikus Magyarországot.

1. *Valódi népképviselést és többpártrendszert.*
Biztosítsák a választások szabadságát és tisztaságát.
2. *Rendőrállam helyébe jogállamot.*
Érvényesüljenek az emberi jogok, legyen bírói függetlenség.
3. *Szólás-, sajtó-, lelkiismereti és oktatási szabadságot.*
Számolják föl a hírközlés állami monopóliumát. Oszlassák föl az Állami Egyházügyi Hivatalt.
4. *Jogot a sztrájkra.*
Ne korlátozzák az érdekvédelem, a követelés és a szolidaritás szabadságát.
5. *Méltányos közteherviselést, a közkiadások társadalmi ellenőrzését.*
Szüntessék meg az egyéni és csoportos kiváltságokat. Adják meg mindenkinek az emberhez méltó élet alapfeltételeit.
6. *Ésszerű gazdálkodást, működő piacot, a tulajdonformák egyenjogúságát.*
Állítsák le a pénzemésztő és környezetpusztító nagyberuházásokat, szüntessék be a veszteséges vállalatok támogatását, vessenek véget a vállalkozás és a lakosság megsarcolásának.
7. *A bürokrácia és az erőszakapparátus leépítését.*
Oszlassák föl a Munkásőrséget és az Ifjúgárdát.

8. Szabadságot, önrendelkezést Kelet- és Közép-Európa népeinek.
Szűnjék meg Európa katonai, gazdasági és emberjogi kettéosztása.
9. Semleges, független Magyarországot.
Vonják ki a szovjet csapatokat hazánk területéről. Töröljék a magyar ünnepek sorából november 7-ét.
10. Felelős kisebbségi és menekültpolitikát.
A kormány lépjen föl a nemzetközi fórumokon a magyar kisebbségek védelmében. Szűnjék meg a rendőri szemlélet és a jogtalan megkülönböztetés a romániai menekültek ügyében.
11. Nemzeti önbecsülést.
Vessenek véget a történelemhamisításnak.
12. Adják vissza a nemzetnek címerét.
*Igazságot '56-nak, tisztességet a forradalom mártírjainak. Nyilvánítsák nemzeti ünneppé október 23-át.*⁹⁰

Más kérdés, hogy az ellenzéki követelések jelentős részét a kormányzat nem tartotta vállalhatónak, elfogadhatónak. Az elutasítást jelezte az is, hogy az (akkor még) pártállami irányítás alatt álló Magyar Televízió szinte csak és kizárólag a hivatalos állami, illetve MSZMP- és KISZ-rendezvényekről számolt be. Az ellenzék által szervezett (a hatalom terminológiájával élve) „alternatív” március 15-ről a Magyar Televízió – a *Népszabadsághoz* hasonlóan – részletes és hiteles tudósítást nemigen akart adni.⁹¹ Holott lett volna miről beszámolni!

„*Pályát nem lehet az utcán kezdeni! Ideológia helyett jogot! Tényleges vallásszabadságot! Kádár, Grósz, Rákosi másokat nem akarunk!*” – ilyen és ehhez hasonló transzparensekkel vonultak az utcára az ellenzék támogatói.⁹² A jelszavak (bekiabálások) is meglehetősen élesek voltak: „*Nem kell ÁVH! Szabadságot akarunk! Sztálinista rezsim!*”.⁹³ Na és persze „*Október 23-a nemzeti ünnep legyen!*”.⁹⁴ Illetőleg „*Követeljük a Munkásárség megszüntetését!*”.⁹⁵ Nem beszélve arról, hogy az ünneplők/tüntetőik mellett a szónokok is kitétek magukért ezen a napon. A Szabadság téren, az MDF-et képviselő Csengey Dénes például élesen visszautasította azokat a vádakot, vélelmzéseket, hogy az ellenzék a Magyar Televízió fizikai értelemben vett elfoglalására, a színház ostromára készül.⁹⁶ A Március 15-e téren a Petőfi-szobornál a Bajcsy-Zsilinszky Baráti Társaság nevében fellépő Vigh Károly pedig – egyéb más gondolatok mellett – arról beszélt: „*Azt kérdezik tőlünk: miért nem ünnepeljük együtt március 15-ét a hatalom szervezeteivel, amikor erre ők ajánlatot tettek? Erre az a válaszuk, hogy nem feledhetjük a rendőrrattakokat, a lánchídi »csatát«, de azt sem, hogy az MSZMP, a Hazafias Népfrent és a KISZ még múlt év decemberében is kísérletet tettek március 15. kisajátítására. Elhallgatva követeléseinket, javaslatainkat, ők indítványozták március 15. ünneppé nyilvánítását és azután tették meg nekünk ajánlatukat. Ezért vagyunk kénytelenek külön ünnepelni.*”⁹⁷ Ez valóban így történt,⁹⁸ ugyanakkor az igazsághoz hozzátartozik, hogy ha a fővárosban nem is, néhány vidéki településen azért megtörtént, hogy együtt ünnepelt az ellenzék és a hatalom.⁹⁹

A budapesti eseményeknél, illetve ünnepi szónoklatoknál megmaradva, a fővárosban Vigh Károly és Csengey Dénes beszédei mellett más szónoklatok is elhangoztak. Ott volt például a Kossuth téren, a Fidesz képviseletében fellépő Orbán Viktor, ki – többek közt – arról szónokolt: „*Mi, akik 1956 után születtünk, izzig-vérig ennek a rendszernek a gyermekei vagyunk. Annak a rendszernek, amely nemcsak a jövőbeli jólét lehetőségét vette el tőlünk, hanem kishiján megfosztott bennünket a tiltakozás, védekezés, önszerveződés képességétől, sőt, attól a képességtől is, hogy el tudjunk képzelni egy másik világot,*

*mint amelyikbe beleszülettünk.*¹⁰⁰ Ez egyértelmű beszéd volt. Ahogyan egyértelmű volt az is, hogy „*Szabad sajtó nélkül nincs békés átmenet az egypártrendszerű diktatúrából a demokratikus, független, szabad Magyarország felé.*” Ez utóbbi megállapítást egyébként a fővárosi független március 15-i megemlékezés és tüntetés szervezőinek, az ünnep után, március 18-án, kiadott nyilatkozatának záró gondolata volt.¹⁰¹

JEGYZETEK

- 1 Az egyházi ünnepek háttérbe szorításának első lépése talán az volt, hogy a *Magyar Közlöny* 1945 júliusában közzétette Bán Antal iparügyi miniszter 61. 759/III/1/1945. Ip. M. számú közleményét. Az említett közleményben a miniszter – egyéb más dolgok mellett – irányelvként fogalmazta meg: „*Általában a vasárnapi és az alább meghatározott ünnepnapokon végzett munka túlmunkának számít és a munkabér; illetőleg az órakereset 100%-ával pótlékolandó. Mindaddig, míg kormányintézkedés másképpen nem rendelkezik, a fentiek szerint díjazandó ünnepnapnak a következőket tekintjük: január 1., március 15., április 4., húsvét hétfő, május 1., pünkösd hétfő, urnapja, augusztus 20., november 1., karácsony mindkét napja.*” Így azután a háború utáni években megkötött kollektív szerződések döntő többsége csupán ezeket a napokat tekintette ünnepnapoknak a munkavégzés szempontjából, dacára annak, hogy korábban jó néhány, az előbbieken fel nem sorolt ünnep (egyházi ünnep) is munkaszüneti napnak számított Magyarországon. Más kérdés, hogy nem mindenki dolgozott kollektív szerződés alapján. Voltak, nem is kevesen, kiknek munkavégzését, nem valamiféle szerződés, hanem az évtizedek, évszázadok során kialakult szokásjog szabályozta. Elsősorban rájuk gondolhatott „szeretettel” a kormány, mikor nagyjából három évvel később, 1948-ban megalkotta a folyó év március 20-án közzétett 3.180/1948. számú kormányrendeletet. E kormányrendelet lényegét tekintve arról szólt: „*1. § (1) A február hó 2. napjára eső Gyertyaszentelő Boldogasszony napja, a március hó 25. napjára eső Gyümölcsoltó Boldogasszony napja és a szeptember hó 8. napjára eső Kisboldogasszony (Kisasszony) napja nem munkaszüneti nap.*” Vagyis 1948. március 20-át követően ezeken a napokon, a kollektív szerződésektől függetlenül is, mindenkinek dolgoznia kellett. Az idézett mondatokat, illetve Bán Antal iparügyi miniszter 1945. július 25-i közleményének teljes szövegét ld.: *Magyar Közlöny*, 1945. évi 87. szám, Bp. 1945. július 27. A 3.180/1948. számú kormányrendeletet s az abból vett idézeteket pedig ld.: *1948. év hatályos jogszabályai*. Szerkesztették: Dr. Bacsó Ferenc, Dr. Szabó Imre, Dr. Mikos Ferenc, Dr. Némethy László, Dr. Szabóky Jenő. Bp. 1949.
- 2 713–714. o. Idézett mondat a 714. oldalon. E sorok szerzője fontosnak tartja megjegyezni, hogy az előbbieken közzétett idézetek – a tanulmány sorozatban szereplő számos más idézethez hasonlóan – az eredeti írásmód szerint kerültek közlésre. Még javában zajlott az európai háború, mikor, idehaza, az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalkotta az 1.390/1945. M. E. számú rendeletet a nemzeti, felszabadulási és a munka ünnepének meghirdetése tárgyában. Az 1945. május 1-én kihirdetésre került rendelet értelmében a kabinet március 15-ét nemzeti ünnepé, „...*április hó 4. napját a felszabadulás ünnepévé és május 1. napját a munka ünnepévé...*” nyilvánította. Ezután követhetett Bán Antal (korábban már említett) 61. 759/III/1/1945. Ip. M. számú közleménye, melynek nyomán a kollektív szerződések március 15-ét, április 4-ét és május 1-ét (is) munkaszüneti napként rögzítették. Az előbbieknél kapcsán ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy az 1.390/1945. M. E. számú rendelet tulajdonképpen semmi újdonságot nem hozott az 1848-as forradalom emléknapjának státusát illetően. Ugyanis már évekkel korábban, 1927-ben az Országgyűlés megalkotta az 1927. évi XXXI. törvényt, mely jogszabály március 15-ét nemzeti ünnepé nyilvánította. Épp ezért fölösleges volt a forradalom évfordulóját új-fent nemzeti ünnepé nyilvánítani. Nem lett volna viszont fölösleges az ünnep- és munkaszüneti napok kérdését idejekorán általánosan rendezni, a „piros betűs” napokról világos, egyértelmű, átlátható és mindenkire érvényes rendelkezést hozni. Erre azonban a koalíciós kormányzás időszakában nem került sor. Az idézett gondolatot, illetőleg az 1.390/1945. M. E. számú rendelet teljes szövegét ld.: *Két év hatályos jogszabályai 1945–1946*. Szerkesztették: Dr. Bacsó Ferenc, Dr. Mikos Ferenc, Dr. Szabó Imre, Dr. Némethy László, Dr. Szabóky Jenő. Bp. 1947. Első kötet, 143. o. Bán Antal iparügyi miniszter 1945. július 25-i közleményét ld.: *Magyar Közlöny*, 1945. évi 87. szám, Bp. 1945. július 27. Az 1927. évi XXXI. törvénycikket ld.: *Magyar Törvénytár (Corpus Juris Hungarici) 1927. évi Törvénycikkek*. Franklin-Társulat kiadása, Bp. 1928. 575–576. o. Március 15-e történetéről pedig a tizenkilencedik századtól egészen a huszadik század végén bekövetkezett rendszerváltásig részletesen is olvashatunk Gyarmati György: *Március hatalma a hatalom már-*

- ciusa (fejezetek március 15. ünnepségének történetéből)*, Paginarum, Bp. 1998.
- 3 A Rákosi-korszakról, illetve a hazai kommunista diktatúra kialakulásáról, fejlődéséről, több mint négy évtizedes működéséről – számos kitűnő írásmű mellett – részletesen is szól: Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó, Bp. 2010.
 - 4 Vízkereszt rendes munkanappá válását részint egy 1949. augusztus 19-én született kormányhatározat, részint Bognár József belkereskedelmi miniszter 1950. január 4-én közzétett 160.100/1950. (I. 4.) Bk. M. számú rendelete tette lehetővé. Nagypéntek rendes munkanappá válásáról 1949. augusztus 19-i kormányhatározat döntött. Nagyszombat, áldozócsütörtök és Péter-Pál napjának rendes munkanappokká válásáról négy határozat szólt: Elsőként is ott volt a Gazdasági Főtanács 1949. április 15-én közzétett 7.063 – 874/15/1949. G. F. számú határozata, melynek alapján nagyszombat (1949-ben április 16-a), a folyó évre vonatkozóan, rendes munkanappá vált. Ezután következett az 1949. május 19-én közzétett 7.063 – 1.136/20/1949 G. F. számú határozat, mely áldozócsütörtököt (május 26-át) tette arra az évre „fekete betűssé”. A harmadik határozatot szintén a Gazdasági Főtanács hozta. Ez volt az 1949. június 2-án közzétett 1.249/22/1949. G. F. számú határozat, mely határozat alapján Péter-Pál napja (június 29-e) vált, folyó évre vonatkozóan, rendes munkanappá. Végül ott volt az 1949. augusztus 19-i kormányhatározat, mely kormányhatározat alapján az említett három ünnepnap, nem csupán ideiglenesen, de tartósan is, mindenki számára „fekete betűs” nappá vált. Mégpedig oly módon, hogy a kabinet utólag végérvényessé tette a Gazdasági Főtanács korábbi ideiglenes határozatait. Ami Nagyboldogasszony napjának rendes munkanappá válását illeti, erről egyrészt, az 1949. augusztus 19-i kormányhatározat szólt, másfelől ott volt Bognár József belkereskedelmi miniszter 1949. augusztus 13-án közzétett 55.746/1949. (168) Bk. M. számú rendelete. Szeplőtelen Fogantatás ünnepe (december 8-a) pedig részint (a már többször említett) augusztus 19-i kormányhatározat, részint Bognár József belkereskedelmi miniszter 1949. december 6-án közzétett 194.200/1949. (253) Bk. M. számú rendelete alapján vált rendes munkanappá. Az augusztus 19-i kormányhatározat kapcsán megjegyzendő: A kormányhatározat Gerő Ernő államminiszter 1949. augusztus 15-i előterjesztése alapján született. Ez az előterjesztés volt az, mely hosszú évek után először végérvényesen és mindenki számára kötelezően előírta, hogy melyek lehetnek „piros betűs” napok Magyarországon, s melyek nem. Addig ugyanis az volt a gyakorlat, hogy – Gerő Ernő előterjesztését idézve – „A munkaszüneti napok kérdését a vállalatok munkavállalói körében a kollektív keretszerződések rendelkezései, a közszolgálat körében a kialakult szokás szabályozza.”; ami a gyakorlatban sokszor zűrzavaros, átláthatatlan viszonyokat eredményezett. Gerő Ernő előterjesztése, illetve az azt jóváhagyó kormányhatározat nyomán mindez megszűnt. Onnantól kezdve munkaszüneti napként csupán január 1-jét, március 15-ét, április 4-ét, május 1-jét, Úrnapiját, az augusztus 20-i ünnepnapot, november 1-jét, húsvéthétfőt, pünkösdhétfőt és karácsony két napját ismerték el. Minden más „piros betűs” ünnepet végérvényesen töröltek a munkaszüneti napok sorából. Más lapra tartozik, hogy az augusztus 19-i kormányhatározat titkos volt, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy a kabinet döntése nem jelent meg sem a *Magyar Közlönyben*, sem a *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteményében*, sem másutt. Az idézett mondatot, illetve Gerő Ernő előterjesztését ld.: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban: MNL OL), XIX-A–83-a–302/4–1949 Gerő Ernő előterjesztése a Minisztertanácshoz a munkaszüneti napok meghatározása tárgyában. 1949. augusztus 15. Az augusztus 19-i titkos kormányhatározatot ld.: MNL OL, XIX-A–83-a–302–1949 *Jegyzőkönyv az 1949. évi augusztus 19. napján reggel 9 órakor Dobi István miniszterelnök elnöklése alatt tartott minisztertanácsról*. A 160.100/1950. (I. 4.) Bk. M. számú rendeletet ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye II. Miniszteri rendeletek 1950*. Közzéteszi a Minisztertanács Elnökének Hivatala. Bp. 1951. 1095. o. A 7.063 – 874/15/1949. G. F. számú határozatot ld.: *Gazdasági Főtanács Határozatok Tára*, 1949. évi 15. szám, Bp. 1949. április 15. A 7.063 – 1.136/20/1949 G. F. számú határozatot ld.: *Gazdasági Főtanács Határozatok Tára*, 1949. évi 20. szám, Bp. 1949. május 19. Az 1.249/22/1949. G. F. számú határozatot ld.: *Gazdasági Főtanács Határozatok Tára*, 1949. évi 22. szám, Bp. 1949. június 2. Az 55.746/1949. (168) Bk. M. számú rendeletet ld.: *Magyar Közlöny Törvények és rendeletek Tára*, 1949. évi 168. szám, Bp. 1949. augusztus 13. A 194.200/1949. (253) Bk. M. számú rendeletet pedig ld.: *Magyar Közlöny Minisztertanácsi és miniszteri rendeletek tára* 253. szám, Bp. 1949. december 6.
 - 5 A „nagyobb” egyházi ünnepek közül első körben 1951-ben Úrnapiját és Mindenszentek ünnepét tették munkanappokká. Mégpedig az Úrnapijára vonatkozó 1.010/1951. (V. 16.) számú minisztertanácsi határozat s a november 1-ét érintő 1.030/1951 (X. 16.) számú minisztertanácsi határozat nyomán. Ezután következett 1952-ben pünkösdhétfő és karácsony másnapjának rendes munkanappokká tétele. Pünkösdhétfőt az 1.012/1952 (V. 11.) számú minisztertanácsi határozattal nyilvánították rendes munkanappá. December 26-a rendes munkanappá tételéről pedig az 1.050/1952. (XII. 17.) számú minisztertanácsi határozat rendelkezett. A sort végül húsvéthétfő zárta, melyet 1953 tavaszán töröltek a „piros betűs” ünnepek sorából a minisztertanács 1.014/1953 (III. 16.) számú határozata alapján. Mind az öt miniszter-

- tanácsi határozatról érdemes tudni, hogy egyrészlől már kihirdetésük napján hatályba léptek, másfelől a rendelkezéseket (mint az a dátumozásokból is látszik) minden esetben az érintett ünnepek előtt nem sokkal hozták nyilvánosságra. Ennek gyakorlati következménye pedig az volt, hogy minden esetben az érintett egyházi ünnepnapok már attól az évtől kezdve rendes munkanapoknak számítottak. Az Úrnapijára vonatkozó 1.010/1951. (V. 16.) számú határozatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye I. Törvények, törvényerejű rendeletek és minisztertanácsi rendeletek 1951.* Közzéteszi: a Minisztertanács Elnökének Hivatala. Bp. 1952. 387. o. A Mindenszenteket rendes munkanappá nyilvánító 1.030/1951. (X. 16.) számú minisztertanácsi határozatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye I. Törvények, törvényerejű rendeletek és minisztertanácsi rendeletek 1951.* I. m. 409. o. A pünkösdhétfőről szóló 1.012/1952. (V. 11.) számú minisztertanácsi határozatot ld. *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1952.* Közzéteszi a Minisztertanács Hivatala. Bp. 1953. 235. o. A december 26-át érintő 1.050/1952. (XII. 17.) számú minisztertanácsi határozatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1952.* I. m. 300. o. Húsvét hétfőjének munkanappá válásáról szóló 1.014/1953. (III. 16.) számú minisztertanácsi határozatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1953.* Közzéteszi az Igazságügyminisztérium közreműködésével a Minisztertanács Titkársága. Bp. 1953. 180. o.
- 6 Március 15-e rendes munkanappá válásáról az 1.003/1951. (III. 10.) számú minisztertanácsi határozat rendelkezett. E minisztertanácsi határozat mondta ki, hogy az 1848-as forradalom kitörésének évfordulója rendes munkanap, amellett, hogy „Az alsó-, közép- és felsőfokú tanintézetekben a tanítás (előadás) ezen a napon szünetel.” Az idézett mondatot, illetőleg 1.003/1951. (III. 10.) számú minisztertanácsi határozat teljes szövegét ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos Gyűjteménye I. Törvények, törvényerejű rendeletek és minisztertanácsi rendeletek 1951.* I. m. 379. o.
- 7 November 7-e állami ünnepé nyilvánítását az Elnöki Tanács 1950. évi 37. számú törvényerejű rendelete írta elő. Munkaszüneti nappá válásáról pedig az említett törvényerejű rendelet végrehajtása tárgyában született 2. 019/1950. (X. 29.) számú minisztertanácsi határozat rendelkezett. Az 1950. évi 37. számú törvényerejű rendeletet ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye I. Törvények, törvényerejű rendeletek és minisztertanácsi rendeletek 1950.* Közzéteszi a Minisztertanács Elnökének Hivatala. Bp. 1951. 131. o. A 2.019/1950. (X. 29.) számú minisztertanácsi határozatot pedig ld.: ugyanott a 469. oldalon.
- 8 Május második munkaszüneti nappá tételéről a karácsony másnapját munkanappá nyilvánító 1.050/1952. (XII. 17.) számú minisztertanácsi határozat rendelkezett. Az 1.050/1952. (XII. 17.) számú minisztertanácsi határozatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1952.* I. m. 300. o.
- 9 1953. december 26-ának, illetőleg 1954. január 2-ának pihenőnappá tételéről az 1.078/1953. (XII. 16.) számú minisztertanácsi határozat rendelkezett: A határozat szövegét ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1953.* I. m. 221–222. o.
- 10 Az idézett gondolatokat, illetve a 12/1956 (XII. 19.) számú kormányrendelet teljes szövegét ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1956.* Közzéteszi az Igazságügyminisztérium közreműködésével a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkársága. Bp. 1957. 124. o.
- 11 Az idézett mondatokat, illetve a 16/1957. (III. 10.) számú kormányrendeletet teljes szövegét ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1957.* Közzéteszi az Igazságügyminisztérium közreműködésével a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkársága. Bp. 1958. 281. o.
- 12 Az idézetet ld.: MNL OL, M–KS–288f.–5/21 ő. e. Orbán László szóbeli beszámolója az április 4-i ünnepek tapasztalatairól, illetőleg ennek kapcsán Kádár János hozzászólása.
- 13 A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 12/1960. (III. 20.) számú rendeletét a Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulójának, november 7-ének munkaszüneti nappá nyilvánításáról a Magyar Közlöny 1960. évi 20. számában tették közzé, folyó év március 20-án. Ugyanezen a napon, ugyanebben a lapszámban jelent meg az Elnöki Tanács és a kormány 4/1960. számú közös határozata is. Igaz ez utóbbi határozat alapvetően nem november 7-ével, hanem április 4-e tizenötödik évfordulójával foglalkozott, ugyanakkor, néhány gondolat erejéig, november 7-éről is olvashatunk benne. Mégpedig a következőket: „A Népköztársaság Elnöki Tanácsa és a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány – a Magyar Szocialista Munkáspárt javaslatára – hazánk fel szabadulásának tizenötödik évfordulója alkalmából elhatározza, hogy a Szovjetunió és a nemzetközi munkásmozgalom nagy ünnepét, november 7-ét – az eddigi munkaszüneti napok meghagyása mellett – fizetett munkaszüneti nappá nyilvánítja.”
- 14 Az idézett mondatot ld.: A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 12/1960. (III. 20.) számú rendelete a Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulójának, november 7-ének munkaszüneti nappá nyilvánításáról. In: *Magyar Közlöny*, 1960. évi 20. szám, Bp. 1960.
- 15 A Tanácsköztársaság kikiáltásának ötvenedik évfordulója az 1001/1969 (I. 28.) számú kormányhatározat alapján vált munkaszüneti nappá Magyarországon. Az 1001/1969. (I. 28) számú kormányhatározatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1969.* Közzéteszi az

- Igazságügyminisztérium közreműködésével a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány Titkársága. Bp. 1970. 305. o.
- 16 Hazánkban hosszú évtizedeken át, minden év április 4-én ünnepeltük Magyarországot „felszabadulását”, mivel a politika, s az azt szolgáló „hivatalos történefirás”, évtizedeken át, ezt a dátumot adta meg, a magyarországi harcok befejeződésének dátumaként. A rendszerváltást követő történeti kutatások azonban rávilágítottak arra, hogy, egyrészt, április 4-e után is folytak harcok hazánk területén. Másfelől meg a második Hadsereg Magyarországot nem „felszabadított”, hanem megszállt országnak tekintette, s csak a kommunista politika állította be – utólag – az eseményeket „csodálatos felszabadulásként”. Természetesen tény az is, hogy a szovjet haderő megjelenése Magyarországon, 1944-45-ben, véget vetett a náci megszállás és a nyilas uralom barbár rémtetteinek. Mindazon szenvedéseknek melyet a szélsőjobboldal terrorja okozott. E sorok szerzőjének személyes véleménye az, hogy ebben az összefüggésben, a szélsőjobboldali terror megszűnésének összefüggésében, lehet, sőt kell is felszabadulásról beszélni. Am általánosságban kijelenteni, hogy Magyarország 1945 tavaszán felszabadult, aligha helytálló. A dolgok nem így működtek, hanem úgy, hogy a szovjetek, a nácizmus felett aratott – kétségkívül hősiés – győzelem után, megszállókként léptek fel, s – a történelmi lehetőséget kihasználva – új diktatúrát hívtak életre. S nem csupán hazánkban, hanem mindenütt, ahol erre lehetőség nyílt.
- 17 Az erről szóló hangulatjelentéseket ld.: MNL OL, XXVIII–M–4. A Hazafias Népfrent Országos Tanácsa TÜK iratai. 47. doboz.
- 18 Az 1969-es történekekről a külön ünneplésről, illetve az azt követő merénylettervről, csoportos önégetési elképzelésről részletesen is olvashatunk: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (továbbiakban ÁBTTL), 3.1.9. V–157864/1 vizsgálati dosszié Sz. Tamás és társai ügyében I. kötet; illetve ÁBTTL, 3.1.9. V–157864/2 vizsgálati dosszié Sz. Tamás és társai ügyében II. kötet.
- 19 Az idézett mondatokat ld.: ÁBTTL, 2.7.1. NOIJ GYÖR–SOPRON–8/53/4 1986. március 17.
- 20 Az 1986-os soproni ügy részleteit ld.: ÁBTTL, 3.1.9. V–165373 vizsgálati dosszié E. Ferenc ügyében.
- 21 Az 1986. március 15-i eseményekről részletesen olvashatunk: *Az 1986-os Március 15.* Megjelent: *Beszélő*, 16. szám (1986), 117–119. o.
- 22 Az idézett mondat az MSZMP IX. kongresszusának határozatából való. Az idézett mondatot, illetve a IX. kongresszus határozatának teljes szövegét ld.: *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1963–1966.* Szerk.: Vass Henrik, Kossuth Könyvkiadó, 1968. 539–567. o. Idézet mondat az 555. oldalon.
- 23 Mégpedig oly módon, hogy az 1021/1967. (VII. 12.) számú kormányhatározat – főként az ipari és építőipari ágazatba tartozó vállalatok és szövetkezetek számára – lehetőséget biztosított arra, hogy heti 48 óráról 44 órára csökkentsék le munkavállalóik munkaidejét. Feltéve persze, hogy ez nem akadályozta a lakossági szolgáltatások ellátását vagy épp a különféle szövetkezeteknél, vállalatoknál „...gazdálkodási tevékenységük fejlődését, a termelés, termelékenység, önköltség és kapacitáskihasználás kedvező alakulását, valamint a népgazdaság szükségletei kielégítését hátrányosan nem befolyásolja...”. Az idézett gondolatot, illetve az 1021/1967. (VII. 12.) számú kormányhatározatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1967.* Közzéteszi az Igazságügyminisztérium közreműködésével a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány Titkársága. Bp. 1968. 415–416. o. Idézet a 415. oldalon. Arról pedig, hogy az 1021/1967. (VII. 12.) számú kormányhatározat, illetve a nyomában fellépő munkaidő-csökkentés mintegy kétféle embert érintett Funksz György: *A szabad szombatok bevezetésének hatása a munkások hétközi tevékenységének alakulására* címet viselő tanulmányában olvashatunk. Az említett tanulmány megjelent a *Szociológia* folyóirat 1973. évi 4. számában.
- 24 Az 1021/1967. (VII. 12.) számú kormányhatározat – egyebek mellett – kimondta, hogy a munkaidő-csökkentést az érintett ipari és építőipari vállalatoknál általában 1968. július 1-e és 1970. december 31-e között kell megvalósítani. Ugyanakkor az említett kormányhatározat lehetővé tette azt is, hogy néhány vállalatnál már korábban, 1968. január 1-től bevezessék a rövidített munkaidőt. Az 1021/1967. (VII. 12.) számú kormányhatározat – szó szerint – úgy fogalmazott: „*Minisztériumként néhány kijelölt – különböző munkaidő rendszerben dolgozó – vállalat, vagy gyáregység a rövidített munkaidőt a többi vállalatnál is felhasználható tapasztalatok szerzése céljából 1968. január 1-től bevezetheti.*”. S, hogy ténylegesen hány gyáregységet jelöltek ki „tapasztalatokat szerezni”? Ezt nehéz megmondani. Ellenben pontosan lehet tudni, hogy mikor és hány vállalat került be az „első szórásba”. „*A munkaidő-csökkentés 70 vállalatnál 1968. január 1-én bevezetésre került azért, hogy az ott szerzett tapasztalatokat a többi vállalat hasznosítani tudja.*” – olvashatjuk Dr. Magyar Lajosné 1969-ben megjelent könyvében, mely könyv a hazai a munkaidő-csökkentés elvi és gyakorlati problémáival elsőként foglalkozott. Az első idézetet, illetve az 1021/1967. (VII. 12.) számú kormányhatározatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1967.* I. m. 415–416. o. Idézet mondat a 415. oldalon. A gyakorlati bevezetésről szóló második idézetet pedig ld.: Dr. Magyar Lajosné: *A munkaidő-csökkentés elvi és gyakorlati problémái.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1969. 98. o.

- 25 A történethez hozzátartozik, hogy dr. Bojta Ernő Béla minisztertanácsi jegyző, a miniszterelnökség adminisztratív államtitkára már 1947 nyarán fölvetette a kormánynak, hogy a szombati napot, ha nem is általános pihenőnapra, de legalább hivatali szünnappá lehetne nyilvánítani. Bojta fölvetése konkrétan úgy történt, hogy az államtitkár az 1947. augusztus 14-i minisztertanácsi ülésen egy kérdést intézett a kabinethez arra vonatkozóan, „... hogy a szombati napot hivatali szünnappak minősíti-e?” Mire a válasz a miniszterelnök távollétében a Minisztertanácsot vezető Rákosi Mátyás államminiszter részéről, röviden, csupán annyi volt, hogy „Nem”; Bán Antal ipariügyi miniszter részéről pedig (szintén elég röviden) annyi, hogy „Nem javasolja”. Ezek után (aligha meglepő módon) a „Minisztertanács úgy határozott, hogy a szombati napot nem minősíti ünnepnapnak.”, s ezzel a szombati szabadnap kérdése egy ideig le is került a hazai politika napirendjéről. Pontosan 1957-ig, amikor „A kormány megállapította, hogy sem energiával, sem fűtőanyaggal, sem szállítási kapacitással nem lehet az ötnapos munkahétre való általános áttérés során a termelés igényeit kielégíteni, ezért utasítja a Munkügyi Minisztérium vezetőjét, hogy a legközelebbi kormányülésre nyújtson be előterjesztést a különböző vállalatoknál és intézményeknél önkényesen bevezetett ötnapos munkahét megszüntetésére, valamint a közlekedési zsírfolyóság csökkentéséhez szükséges lépcsőzetes üzemi kezdési idők rendjének szabályozására.” – olvashatjuk abban a jegyzőkönyvben, mely a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány 1957. március 14-i üléséről készítették. Sajnos az említett jegyzőkönyvből nem derül ki, hogy pontosan hány vállalatnál, intézménynél, vezettek be – önhatalmúan – ötnapos munkahetet. Az sem teljesen egyértelmű, hogy az ötnapos munkahét vajon mindig, mindenütt hétfőtől-péntekig tartott-e (szombati szabadnappal, s vasárnapi pihenőnappal), vagy esetleg léteztek másféle megoldások is. Csupán az biztos, hogy az ötnapos munkahét megszüntetésével kapcsolatosan előterjesztés nem került a kormány elé. A Minisztertanács a későbbiekben csupán a hivatalok egységes munka-kezdésének problémájával foglalkozott. Az idézett gondolatokat, illetve az 1947. augusztus 14-i kormányülés jegyzőkönyvét ld.: *Dimnyés Lajos első kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei 1947. június 2. – szeptember 19.* Szerkesztette, a jegyzeteket és a bevezető tanulmányt írta: Szűcs László. Magyar Országos Levéltár, Bp. 2000. Az augusztus 14-i kormányülésről szóló [16] (196.) jegyzőkönyv: 759–815. o. Idézett gondolatok a 780. oldalon. Az 1957. március 14-i kormányülés jegyzőkönyvét, illetve az ahhoz tartozó mellékleteket pedig ld.: *Kádár János első kormányának jegyzőkönyvei 1956. november 7. – 1958. január 25.* Szerkesztette, a jegyzeteket és a bevezető tanulmányt írta Baráth Magdolna. Magyar Országos Levéltár, Bp. 2009.
- 317–338. o. Idézett mondat a 324. oldalon. Az ötnapos munkahét megszüntetésével kapcsolatos előterjesztés elmaradásáról pedig szintén a 324. oldalon olvashatunk. Mégpedig a március 14-i kormányüléshez kapcsolódó 19. számú jegyzetben.
- 26 1972 nyarán látott napvilágot az 1023/1972. (VII. 15.) számú minisztertanácsi határozat. E határozat – a munkaidő-csökkentés részleges kiterjesztéseként – 1972. július 15-től heti 44 órára csökkentette le a tervező, és beruházó, valamint a szervező, kutató, dokumentációs és számítástechnikai vállalatok, intézetek illetve irodák dolgozóinak munkaidejét. Ezután következett, 1973 tavaszán, a 1011/1973. (IV. 15.) számot viselő minisztertanácsi határozat, mely határozat a minisztériumok, bíróságok, ügyvédségek, tanácsok, illetékhivatalok, földhivatalok, könyvkiadó vállalatok, pénzüzetek, levéltárak, s egyéb más állami és társadalmi szervek munkatársainak heti 48 órától 44 órára történő munkaidő-csökkentéséről rendelkezett, 1973. június 1-től kezdve. Nem sokkal ezután, 1974-ben, újabb kormányhatározatok, illetve miniszteri rendeletek születtek a munkaidő-csökkentés kiterjesztésével kapcsolatosan. E határozatok és rendeletek a munkavállalók további széles tömegei számára tették lehetővé az áttállást a heti 44 órás munkaidőre. Igaz, általában nem azonnali hatállyal, hanem egy több hónapos, esetleg több éves átmeneti periódust követően. 1974-ben a munkaidő-csökkentésre vonatkozóan a következő rendelkezések születtek: 1/1974 (I. 17.) BkM–MüM számú együttes rendelet, mely rendelet a belkereskedelemben dolgozók munkaidő-csökkentését írta elő. 2/1974 (III. 7) KkM–MüM számú együttes rendelet a külkereskedelemben foglalkoztatott dolgozók munkaidejének csökkentéséről. 4/1974. (III. 21.) KPM–MüM számú együttes rendelet a Magyar Posta dolgozóinak munkaidőcsökkentéséről. 8/1974. (VII. 1.) ÉVM–MüM számú együttes rendelet, a kommunális szolgáltató szervezetek dolgozóinak munkaidő-csökkentéséről. Ezután következett az 1034/1974. (VII. 4.) számú minisztertanácsi határozat a munkaidő-csökkentés további kiterjesztéséről. E minisztertanácsi határozat alapján munkaidő-csökkentést rendeltek el az oktatási és kulturális szolgáltató ágazatba tartozó intézményeknél illetve vállalatoknál (színházak, iskolák), a vízügyi ágazatba tartozó önálló fürdővállalatoknál, a víz- csatornamű és fürdővállalatok fürdőüzemeinek dolgozóinál; munkaidő csökkentés valósult meg az egészségügyben, a közlekedésben, az állami mezőgazdaságban, illetve (a mezőgazdasági szféra részeként) az állami erdő- és vadgazdálkodásban is. Megjegyzendő, hogy az 1034/1974. (VII. 4.) számú kormányhatározatot követően még további hat miniszteri, illetve minisztertanácsi döntés született. Volt négy, az 1034/1974. (VII. 4.) számú minisztertanácsi határozatot kiegészítő, annak végrehajtását segítő miniszteri rendelet: a kulturális szféra dolgozóira vonatkozó 2/1974.

(VIII. 17.) KM–MűM számú együttes rendelet, az oktatással összefüggő 2/1974 (VIII. 17.) OM–MűM számú együttes rendelet, az egészségügyi dolgozók munkaidő-csökkentését érintő 3/1974 (XI. 19.) EüM–MűM számú együttes rendelet, illetőleg az év végén napvilágot látott 9/1974. (XII. 14.) KPM–MűM számú együttes rendelet, mely a közlekedési dolgozók munkaidő-csökkentéséről szól. Emellett létezett még az 1049/1974. (IX. 29.) számú minisztertanácsi határozat, s az azt kiegészítő 3/1974 (X. 26.) KipM–MűM számú együttes rendelet, melyek a fodrász és fényképész vállalatok, szövetkezetek munkavállalóinak munkaidő-csökkentésével függött össze. Összességében elmondható: 1974-ben két minisztertanácsi határozat és kilenc miniszteri rendelet született a munkaidő-csökkentéssel kapcsolatosan. Az 1023/1972. (VII.15.) számú minisztertanácsi határozatot a *munkaidőcsökkentés részleges kiterjesztéséről* ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1972. Közzétési az Igazságügyi Minisztérium közreműködésével a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszti Kormány Titkársága*. Bp. 1973. 462–463. o. Az 1011/1973. (IV. 15.) számú minisztertanácsi határozatot ld.: *Határozatok tára XXII. évfolyam, 8. szám*. Bp. 1973. április 15. Az 1/1974 (I. 17.) BkM–MűM számú együttes rendelet ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1974. Közzétési az Igazságügyi Minisztérium közreműködésével a Minisztertanács Titkársága*. Bp. 1975. 275–276. o. A 2/1974 (III. 7) KkM–MűM számú együttes rendelet ld.: uo. 451–452. o. 4/1974. (III. 21.) KPM–MűM számú együttes rendelet ld.: uo. 421– 422. o. A 8/1974. (VII. 1.) ÉVM–MűM számú együttes rendelet ld.: uo. 351–352. o. Az 1034/1974. (VII. 4.) számú minisztertanácsi határozatot ld.: uo. 248–250. o. A 2/1974. (VIII. 17.) KM–MűM számú együttes rendelet ld.: uo. 439–440 o. A 2/1974 (VIII. 17.) OM–MűM számú együttes rendelet ld.: 623. o. A 3/1974 (XI. 19.) EüM–MűM számú rendelet ld.: uo. 346. o. A 9/1974. (XII. 14.) KPM–MűM számú együttes rendelet ld.: uo. 438. o. Az 1049/1974. (IX. 29.) számú minisztertanácsi határozat a 257. oldalon található, az azt kiegészítő 3/1974 (X. 26.) KipM–MűM számú együttes rendelet pedig a 391–392. oldalon olvashatjuk.

- 27 Felmerülhet persze az olvasóban a kérdés: Miféle összefüggés volt a munkaidő csökkentése és a szabad szombatok megjelenése között? Hisz a munkaidő-csökkentés révén létrejöttek volna akár tömeges „szabad hétfők” vagy „szabad keddek” is, egyéb más variációkról nem is beszélve. Ehhez képest mégis általánosan a szabad szombat terjedt el. Hogyan lehetséges ez? Úgy, hogy a hatalom már a kezdet kezdetén ezt akarta. E sorok szerzője kutatásai során elsőként 1966-ból talált utalást arra, hogy hogyan is képzelte el a vezetés (az akkortájt a gyakorlatban még egyáltalán nem létező) tömeges szabad szombatokat. Az említett év szeptemberében ugyanis az MSZMP Központi

Bizottságának Ipari Osztálya, illetve a KB Építési és Közlekedési Osztálya előterjesztést dolgozott ki az MSZMP PB részére az *általános munkaidő csökkentés lehetőségeiről* címmel. Az említett előterjesztés, melyet a Politikai Bizottság 1966. október 4-i ülésén hagyta jóvá, sok más gondolat mellett a szabadnapok kapcsán a következőket fogalmazta meg: „A vizsgálatok összetett tapasztalatai alapján az látszik, hogy az átlagos heti munkaidő 44 órára való csökkentését úgy célszerű megvalósítani, hogy minden második héten szombaton munkaszüneti nap legyen.”. Később a szabad szombatokról szóló elképzelések tovább finomodtak, illetve hivatalos irányelvvé is váltak. Erre 1967-ben került sor, ez év augusztus 11-én ugyanis a Munkaügyi Minisztérium és a Szakszervezetek Országos Tanácsa elsőként, de nem utoljára közös irányelveket tett közzé a rövidített munkaidő bevezetésének módszerére. Az említett irányelvek között pedig – egyéb más dolgok mellett – azt is megfogalmazták: „Kéthetente szabad szombat bevezetésénél figyelemmel kell lenni arra, hogy a különböző üzemekben dolgozó családtagok szabadnapja azonos napra essen. Ezért helyes, ha ezekben az esetekben egységesen a naptárilag páros szombatokat jelölik ki szabadnapként.”; kiegészítve ezt azzal a megkötéssel, hogy „A munkaidő csökkentése következtében nyert – heti pihenőnapon felüli – szabadnap és a munkaszüneti nap egybeesése esetén a pótlólagos szabadnapot más napra áttenni nem szabad.”. Igaz, a szombati szabadnap, mint megoldás egyáltalán nem volt kötelező. Az sem volt előírás, hogy ha szabad szombat van, akkor azt mindenkinek mindig a páros héten kell megkapnia. Például (a már említett) 1011/1973. (IV. 15.) számú minisztertanácsi határozat a munkaidő-csökkentés kapcsán nem azt írta elő, hogy a páros heteken szabad szombat legyen, hanem – 1979-ig érvényben lévő szabályként – azt, hogy „A munkarendet úgy kell kialakítani, hogy a dolgozók szabad szombatjukat kéthetente felváltva vegyék igénybe és így a szombati munkanapon a dolgozói létszám mintegy fele munkát végezzen.”. Az 1967-es irányelvek között pedig olyat is olvashatunk, hogy „Ahol az átlagos heti munkaidőt többlet szabadnap kiadása révén csökkentik, ott a többlet szabadnap – a kapacitások optimális kihasználását eredményező munkaidő rendszer megvalósítása érdekében – a hét bármely napjára eshet. Ezért nem kell feltétlenül az üzemszünetet eredményező szabadszombatos munkarendet célul kitűzni.”. Más kérdés, hogy ez utóbbi irányelv a gyakorlatban már nemigen érvényesült. A legtöbb munkahelyen az üzemszünetet eredményező szabad szombatos munkarendre törekedtek, illetve ez alakult ki. Aligha véletlenül, ugyanis – irányelv ide vagy oda – a vezetés már a kezdetekkor a szombati szabadnapok létrejöttét támogatta azzal, hogy a gyakorlati bevezetést segítő

- páros-páratlan rendszert szombat kapcsán alkotta meg. Soha nem volt szó mondjuk páros-páratlan hétfőről, keddekről, szerdákról, egyebekről. Legalábbis központi iránymutatás, szabályozás részeként biztosan nem. Így aligha meglepő, hogy Magyarországon – a világ számos más országához hasonlóan – a szombati szabadnap, s nem valamilyen más rendszer vált uralkodóvá. Az idézett mondatot, illetőleg az MSZMP KB két osztályának szeptember 26-i közös előterjesztését, s a PB október 4-i jóváhagyását ld.: MNL, OL M–KS–288f–5/406. ő. e. Az idézett mondatokat, illetve a Munkaügyi Minisztérium és a SZOT által kiadott irányelveket a rövidített munkaidő bevezetéséről ld.: *Munkaügyi Közlöny* XI. évfolyam 14. szám, 1967. augusztus 11. A 1011/1973. (IV. 15) számú minisztertanácsi határozatot, illetve az abból való idézetet pedig ld.: *Határozatok tára* XXII. évfolyam, 8. szám. Bp. 1973. április 15.
- 28 Az 1013/1981. (IV. 27.) számú minisztertanácsi határozatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1981*. Közzéteszi az Igazságügyi Minisztérium közreműködésével a Minisztertanács Titkársága. Bp. 1982. 402–403. o.
- 29 Az 1980-as évek második felének kelet-európai történéseiről, illetve a Szovjetunió széteséséről részletesen is olvashatunk: Mihail Heller – Alekszandr Nyekrics: *A Szovjetunió története*. Osiris Kiadó, Bp. 2003.
- 30 A magyarországi rendszerváltásról, az 1989-90-es történésekről – számos más kitűnő írás mellett – részletesen is olvashatunk: *Magyarország története*. Főszerkesztő: Romsics Ignác, Akadémiai Kiadó, Bp. 2007.
- 31 Az idézett gondolatokat, illetve az 1989. évi III. törvény teljes szövegét ld.: *Magyar Közlöny*, 1989. évi 5. szám. Bp. 1989. január 24.
- 32 Uo.
- 33 Uo.
- 34 Az idézett gondolatot, illetve az 1989. évi IV. törvény teljes szövegét ld.: a *Magyar Közlöny*, 1989. évi 16. szám. Bp. 1989. március 14.
- 35 A gyűlekezési törvény módosítására 1989. március 10-én, az 1985-ben összehívott Országgyűlés 41. ülésén került sor. Ekkor döntött a T. Ház arról, hogy törli az 1989. évi III. törvény 4. paragrafusát. Az Országgyűlés 41. ülését ld.: *Az 1985. évi június hó 28-ára összehívott Országgyűlés Naplója III. kötet*.
- 36 Az idézett mondatot, illetve a 15/1989. (II. 26.) MT rendelet teljes szövegét ld.: *Magyar Közlöny*, 1989. évi 12. szám. Bp. 1989. február 26.
- 37 Az idézett mondatot, illetve a 48/1990. (III. 19.) MT rendelet ld.: *Magyar Közlöny*, 1990. évi 23. szám. Bp. 1990. március 19.
- 38 Az idézetet, illetve az 1992. évi XXII. törvény teljes szövegét ld.: *Magyar Közlöny*, 1992. évi 45. szám. Bp. 1992. május 4. Húsvét, (húsvéthoz kapcsolódóan) pünkösd, illetve az ortodox húsvét időpontjairól pedig, az időszámítás szerinti 1600-as év, s a (jövőbeli) 3099-es esztendő között – beleértve, természetesen, az 1992-es évet is – részletes tájékoztatást ad: <http://progkor.inf.elte.hu/200405.1/napok.htm>.
- 39 Az idézett gondolatot, illetve az 1999. évi CXXXIII. törvény teljes szövegét ld.: *Magyar Közlöny*, 1999. évi 120. szám. Bp. 1999. december 23.
- 40 A 29/1990. (II. 14.) MT rendelet ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1990 I. kötet*. Közzéteszi a Miniszterelnöki Hivatal. Bp. 1991. 511. o.
- 41 Az 1002/1962. (I. 17.) Korm. számú határozatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1962*. Közzéteszi az Igazságügyminisztérium közreműködésével a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány Titkársága. Bp. 1963. 337. o. Az 1002/1962. (I. 17.) Korm. számú határozatot megelőlegező december 5-i PB döntést pedig ld.: MNL OL, M–KS 288. f. 5/252. ő. e.
- 42 Az idézett mondat egy részlet abból az 1.032/1951. (XI. 17.) számú minisztertanácsi határozatból, mely a Magyar Sajtó napját létrehozta az 1952-től kezdődően, minden év február 1-én. Az idézetet, illetőleg magát az 1.032/1951. (XI. 17.) számú minisztertanácsi határozatot ld.: *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye I. Törvények, törvényerejű rendeletek és minisztertanácsi rendeletek 1951. I. m. 414. o.*
- 43 A sajtónap „polgári átalakulását” rögzítő 29/1990. (II. 14.) MT rendelet kapcsán megjegyzendő, hogy ez a rendelet később olyannyira erős hagyományt teremtett, hogy még (az általában pontos) Wikipédiában is csupán arról olvashatunk: „*A magyar sajtó napja 1990-ben alapított, minden év március 15-én megtartott ünnepnap. 1848-ban ezen a napon nyomtatták ki a magyar sajtó első szabad termékeit, a 12 pontot és a Nemzeti dalt. 1848. március 15-én hirdették ki a polgári sajtószabadságot, majd április 11-én törvénybe is foglalták, mely fordulatot jelentett a korábbi szigorú cenzúra időszakához képest.*” (https://hu.wikipedia.org/wiki/A_magyar_sajtonapja). Ez így természetesen pontatlan, félrevezető. Magát a Magyar Sajtó napját – láthattuk – nem 1990-ben alapították! Csupán ekkor került ez az emléknap méltó helyére, illetve ekkortól emlékeztünk arra, hogy 1848. március 15-e nem csupán egy forradalom kezdete, hanem a sajtószabadság születésnapja is Magyarországon.
- 44 Az idézett mondatot, illetve az 1990. évi XXVIII. törvényt ld.: *Magyar Közlöny*, 1990. évi 42. szám. Bp. 1990. május 8.
- 45 Az idézett mondatot, illetve a január 31-i jelentést ld.: ÁBTL, 2.7.3. 6–7/63/1989.01.31.
- 46 Uo.
- 47 Az idézetet, illetve a február 23-i jelentést ld.: ÁBTL, 2.7.3. 6–7/127/1989.02.23.
- 48 Uo.

- 49 Uo.
 50 Uo.
 51 Uo.
 52 Uo.
 53 Uo.
 54 Az idézett mondatot, illetve a február 26-i bejelentés teljes szövegét ld.: ÁBTL, 1.12.2. 391/II-50/1989.03.15. II. A bejelentés kapcsán megjegyzendő, hogy nem csupán az „egyesült ellenzék” küldött bejelentést a Budapesti Rendőr-főkapitányságnak ünnepi tervei kapcsán, hanem, mindenki, akinek ez a gyülekezési törvény szerint kötelessége volt. Ugyanott (ÁBTL, 1.12.2. 391/II-50/1989.03.15. II.) ahol a február 26-i bejelentést olvashatjuk, találkozhatunk számos más egyéb bejelentéssel is. Ott van például az MSZMP Budapesti Bizottsága, mely 1989. március 7-i dátummal tett bejelentést a BRFK-nak arról, hogy milyen rendezvényeket, milyen időben és milyen útvonalon terveznek. Az MSZMP Budapesti Bizottsága mellett más pártszervezetek is aktívak voltak. Ott volt például az állampárt Külügyminisztériumi Bizottsága, mely bizottság egy nappal a Budapesti Bizottság bejelentése előtt, március 6-án, fogalmazta meg a maga beadványát arról, hogy „A Külügyminisztérium hivatalvezetése és Pártbizottsága 1989. március 14-én 11.00 órakor a Bem-szobornál koszorúzást szervez”. Természetesen az ellenzék sem volt „rest” bejelentések tekintetében. Csupán két példa: 1989. március 3-án a Perem Klub, illetve az SZDSZ Kőbánya-Kispesti, Pestlőrinci és Erzsébeti csoportjai bejelentést tettek arról, hogy március 15-én „Ünnepi megemlékezést és koszorúzást tartunk a Kispeszt Kossuth– téri emlékhelyen.”. Néhány nappal később, 1989. március 6-án, az MDF XVIII. és XIX. kerületi szervezetei, szintén, bejelentést fogalmaztak meg „...közterületen tartandó rendezvényről.”, melynek helyszíne ugyanaz „Budapest XIX. Kossuth tér; Kossuth szobor előtti terület.”. Az időpont viszont eltérő, ugyanis az MDF korábban, március 14-én szándékozott ünnepelni. Végül még egy gondolat a (már említett) február 26-i bejelentés kapcsán. A rendőrség biztosan számított arra, hogy ezt a bejelentést az ellenzék nem mulasztja el idejekorán megtenni. A (már szintén említett) február 23-i jelentésében (ÁBTL, 2.7.3. 6–7/127/1989.02.23.) – egyéb más gondolatok mellett – olvashatunk arról is „A hivatalos útvonal engedélyt a nagy létszámra való tekintettel több belvárosi utcára kiterjeszve tervezik benyújtani.” (ha elolvassuk a három nappal később megfogalmazott bejelentést ez később valóban így történt). Am ami legalább ugyanilyen fontos: „Ennek (mármint a február 26-i bejelentésnek) időzítésénél a fellebbezési lehetőségek megvalósíthatóságát szem előtt tartják...”. Magyarán a hetekkel korábbi bejelentések igazi értelme, legalábbis a belügy szerint, az volt, hogy nehogymint bármilyen jogi probléma akadályozza a Március 15-e Bizottság előzetes szervező tevékenységét. Azzal együtt, hogy – láthattuk – a hatalom szervezetei is idejekorán, jóval a gyülekezési törvény által előírt 72 óras határidő előtt megtették bejelentéseiket.
 55 Az idézetet, illetve a február 26-i bejelentést ld.: ÁBTL, 1.12.2. 391/II-50/1989.03.15. II.
 56 Uo.
 57 Az idézett mondatokat, illetve a március 13-i jelentést ld.: ÁBTL, 2.7.3. 6–7/177/1989.03.13.
 58 Az idézetet ld.: ÁBTL, 1.12.2. 391/II-50/1989.03.15. II. A Budapesti IV. Kerületi Rendőrkapitányság 1989. március 14-i feljegyzése.
 59 Az idézetet ld.: ÁBTL, 1.12.2. 391/II-50/1989.03.15. II. A Budapesti IV. Kerületi Rendőrkapitányság 1989. március 14-i feljegyzése. Az idézet kapcsán érdemes megemlíteni, hogy vörös zászlók jelenléte máshol is indulatokat szült. 1989. március 14-én, az esti órákban a XXI. Kerületi Rendőrkapitányság ellenőrzést rendelt el egy másik (akkor még létező) erőszakszervezet a Munkásörsgé XXI. kerületi szolgálati helyén, a Tanácsház tér 12. szám alatt. Az erről készült jelentés (ÁBTL, 1.12.2. 391/II-50/1989.03.15. II.) tanúsága szerint e szokatlan ellenőrzésre azért volt szükség „...mivel a BRFK. Központi Ügveletére telefonon fiatalok bejelentették, hogy a vörös zászló nem a nemzeti ünnep zászlaja és azokat lefogják onan tépdesni.”.
 60 Az idézetet, illetve a március 14-i jelentést ld.: ÁBTL, 2.7.3. 6–7/185/1989.03.14.
 61 Uo.
 62 Uo.
 63 „Egymás felismerésének jele: »VÁRFOKTÓL VAGYOK«,– olvashatjuk a rendőrség 1989. március 9-i tervében, mely terv az 1989. március 15-ével kapcsolatos rendezvények rendőri biztosítására született. Ugyanezen tervből megtudhatjuk azt is, hogy a rendőrség azt tartotta helyesnek, ha az operatív biztosítás egy (a rendőri biztosítás általános terve mellett létező) „...külön terv alapján kerül végrehajtásra.”. Több mint valószínű, így született meg azon (dátum nélküli), külön intézkedési terv, melyet a március 15-i ünnepségek operatív biztosításáról szól. Amellett, hogy létezett egy, március 10-i dátummal ellátott, híradóterv is, melyet a BRFK Híradástechnikai Osztálya dolgozott ki a zökkenőmentes kommunikáció érdekében. Az idézeteket, illetve az említett terveket ld.: ÁBTL, 1.12.2.391/II-50/1989.03.15. I.
 64 „Ünnepi ülést tartott tegnap délután a magyar Országgyűlés, hogy tisztelgessen 1848. március 15. emléke előtt.” – olvashatjuk a Népszabadság március 15-i, ünnepi számának (XLVII. évfolyam, 63. szám) első oldalán Az országgyűlés ünnepi ülésen emlékezett meg március 15-éről címet viselő cikkben. Ugyanezen újság, ugyanezen lapszámában, a harmadik oldalon, az Ünnepi zászlófelvonás és koszorúzás címet viselő írásműben beszámolt arról is, hogy mi történt az ünnepi ülést követően. Az

- ünnepi ülés végén az Országgyűlés akkori alelnöke „...*Jakab Róbertné felkérte a képviselőket és a vendégeket, hogy együtt tekintsek meg az ünnepélyes zászlófelvonást, majd a magyar Országgyűlés együttesen helyezze el Koszorúját Kossuth Lajos szobránál. Miközben az ülésterem lassan kiürült, a képviselők és a meghívottak kabátot öltöttek, a Parlament előtti téren már felsorakozott a díszsáza, a zászlótartó rúdnál és a szobránál díszőrség fogadta a katonai díszsorfal között végigvonuló képviselőket. Elöl haladt Szűrös Mátyás, oldalán Jakab Róbertné és Horváth Lajos, mögöttük Straub F. Brunó, Grósz Károly, Németh Miklós.*”. A *Népszabadság* állítása szerint egyébként: „*Sok érdeklődő gyűlt össze a téren, s nézte végig az ünnepi aktust.*”. Ám, hogy mennyi volt a „sok”, az sajnos homályban marad. Az érdeklődők létszámáról ugyanis az MSZMP központi lapja még megközelítő becslést sem volt hajlandó közölni.
- 65 A *Magyar Nemzet* 1989. március 15-i számának (LII. évfolyam, 63. szám) második oldalán *Nemzeti lobogót avattak a Budai Várban* címet viselő rövid írásműben olvashatunk arról, hogy mi is történt a Budai Várban 1989. március 14-én. Az említett cikk így szól: „*(MTI) Érdeklődők százainak jelenlétében magyar nemzeti lobogót avattak kedden a Budai Várban, a Tóth Árpád sétányon. A Honvédelmi Minisztérium rendezte avatón ünnepélyes külsőségek között, katonai tisztelettel vonták fel a csaknem húsz méter magas árbócra a hatszor három méteres piros-fehér-zöld trikolort. A zászlófelvonás ünnepsége 11 órakor kezdődött, amikor a felsorakozott díszsázaad parancsnoka jelentést tett az esemény színhelyére érkező katonai előjárónak. Krasznai Lajos vezérőrnagy honvédelmi miniszter-helyettes katonai díszegyenruhában, rajta nemzetiszín kokárdával, ellépett a tisztelő katonák sorfala előtt. A körbástyán felsorakozott katonazenekar indulójára zászlóskísérők lassú díszlépésben hozták a térre a nemzeti lobogót, amelyet ezután a viharos márciusi szélben a Himnusz hangjai mellett vontak fel az árbócrúdra.*”.
- 66 Az idézett mondatot ld.: *A magyar március történelmi művet alkotott.* In: *Magyar Nemzet*, XLVII. évfolyam, 63. szám, 4. o.
- 67 Az idézett gondolatokat, illetve a *Méltóság teljes megemlékezés nagy nemzeti ünnepünkön* címet viselő írásmű teljes szövegét ld.: *Népszabadság*, XLVII. évfolyam, 64. szám, 1. o.
- 68 Uo.
69 Uo.
70 Uo.
71 Uo.
72 Uo.
- 73 A *Népszabadság* 1989. március 15-ről – enyhén szólva is – elfogultan, egyoldalúan tájékoztatott. Nemigen tudtak túllépni a diktatúra gyakorlatán. Gyarmati György *Március hatalma a hatalom márciusa (fejezetek március 15. ünnepülésének történetéből)* címet viselő kitűnő könyvének 199. illetve 200. oldalán a következőket olvashatjuk: „*Kitett magáért a párt lapja is. Az addig (szovjet és magyar) pártkongresszusok nyitányára, április 4-re, november 7-re tartalékoló piros betűs fejlecekből most először jutott a március 15-i szám címodalára is. Részletes, fényképekkel illusztrált tudósítás a hivatalos ünnepről, 4 oldalas ünnepi melléklet idézte márciusi emléktől különböző korokból való – különböző műfajú – írások sorában. Ami azonban a »másik« ünnepi rendezvénysorozaton történt, az iránt – immár a többi országos napilaphoz képest is – a Népszabadság mutatta a legkevésbé érdeklődést. A következő lapszámok részletes körképet adtak a vidéki márciusokról is, de csak az állami-tanácsi protokoll szerint rendezettekről. A többitől – beleértve a Pest-Budán történeteket is – csak a rövidhírek közé fért néhány információmorzsa.*”.
- 74 Az idézett gondolatokat ld.: *Méltóság teljes megemlékezés nagy nemzeti ünnepünkön.* In: *Népszabadság*, XLVII. évfolyam, 64. szám, 1. o.
- 75 Uo.
76 Uo.
77 Uo.
78 Uo.
- 79 A *Népszabadság* 1989. március 16-i számának (XLVII. évfolyam, 64. szám) 6. oldalán, a *Megemlékezések külföldön* címet viselő írásműben, részletes tájékoztatást olvashatunk arról, hogy mi történt Ausztriában 1989. március 15-én. „*Szerda délelőtt az osztrák fővárosban Nagy János bécsi magyar nagykövet és a nagykövetség munkatársai virágkoszorút helyeztek el Széchenyi István hercegessai szülőházának falán lévő emléktáblánál. Ugyancsak megkoszorúzták Bécs Döbling kerületében, az egykori elmeegógyintézet kertjében levő Széchenyi-emléktáblát is, amely azt örökölte meg, hogy a nagy magyar reformpolitikus ebben az épületben élt 1848. szeptemberétől haláláig.*” – olvashatjuk. Emellett a *Népszabadság* beszámolt arról is, hogy „*A bécsi magyar diplomáciai képviselet küldöttsége – élén a nagykövettel – a kora délutáni órákban részt vett a határ menti Nickelsdorf központjában, a Kossuth emléktáblánál tartott koszorúzási ünnepségen.*”. Szinte szó szerint ezt a szöveget olvashatjuk a *Magyar Hírlap* március 16-i számának (22. évfolyam, 64. szám) 2. oldalán, a *Külföldön is megemlékeztek március 15-ről* címet viselő cikkben. Amellett, hogy van egy harmadik, szintén nagyon hasonló, beszámoló a *Magyar Nemzet* 1989. március 16-i számának (LII. évfolyam, 64. szám) 2. oldalán, a *Külföldi ünnepségek* címet viselő írásműben. Egyetlen lényeges különbség van. A *Magyar Nemzet* tudósított arról is, hogy „*Az 1948-as magyar forradalom kitörésének évfordulója alkalmából Bécsben, a Collegium Hungaricum székházának színháztermében ünnepséget rendezett az ausztriai magyar független kultúregyesületek csúcsszerve, amely az országban élő magyar emigránsok jelentős*

részét egyesíti az anyanyelvű művelődés előmozdítására.”; illetve ez utóbbi tényről a *Népszabadság* is hasonló beszámolót közölt. A *Magyar Hírlap* viszont elmulasztott információt adni a Collegium Hungaricum székházában történtekről.

- 80 „*A csehszlovákiai magyarok is megemlékeztek március 15-ről. Pozsonyban szerdán a Csemadok városi bizottsága tartott ünnepi koszorúzást, a ligetfalusi parkban, Petőfi Sándor szobránál. A megemlékezésen, amelyen több ezer ember vett részt, Püspöki Nagy Péter mondott ünnepi beszédet.*” – olvashatjuk a *Magyar Nemzet* (már említett) *Külföldi ünnepek* címet viselő cikkében (LII. évfolyam, 64. szám, 2. o.). A *Népszabadság* (már szintén említett) *Megemlékezések külföldön* címet viselő cikkéből (XLVII. évfolyam, 64. szám, 6. o.) pedig azt is megtudhatjuk, hogy „*A Csemadok helyi csoportjainak szervezésében szerdán több szlovákiai helységben tartottak megemlékezést március 15-e alkalmából.*”. Az említett írásmű, a pozsonyi rendezvényen túl, a szlovákiai helységeken tartott ünnepek közül megemlíti Nagysallót és Somorját. „*Koszorúzást tartottak szerdán a nagysallói 1848-as emlékműnél, valamint Somorján is.*” – olvashatjuk. Az sajnos nem tudni (legalább nagyjából) hányan vehettek részt ezeken az ünnepeken. Ez homályban marad. Azt viszont tudni lehet, hogy a *Magyar Hírlap* is írt a március 15-i felvidéki történekekről a (már szintén említett) *Külföldön is megemlékeztek március 15-ről* címet viselő újságcikkben (22. évfolyam, 64. szám, 2. o.). Igaz a *Magyar Hírlap* – a *Magyar Nemzet*hez hasonlóan – csupán a pozsonyi ünnepekről tudósított. Am arról legalább viszonylag részletesen. „*(MTI) A csehszlovákiai magyarok is megemlékeztek március 15-ről. Pozsonyban tegnap a Csemadok városi bizottsága tartott ünnepi koszorúzást, a ligetfalusi parkban, Petőfi Sándor szobránál. A megemlékezésen, amelyen több ezer ember vett részt Püspöki Nagy Péter történész mondott ünnepi beszédet. Az ünnepeken a csehszlovákiai magyarság kulturális szervezete, a Csemadok központi bizottságának a nevében Sídó Zoltán elnök és Lukács Tibor Főtitkár, a Magyar Népköztársaság nevében Tóth József pozsonyi magyar főkonzul koszorúzta meg a Petőfi-szobrot, amely köré ezután, a kegyelet és a megemlékezés jeleként, a pozsonyi magyarok több száz kis virágcsokrot helyeztek.*” – olvashatjuk.

- 81 Északkeleti szomszédunknál, főként az (akkor még) a Szovjetunióhoz tartozó Kárpátalján voltak ünnepi rendezvények, megemlékezések. S bár a Minisztertanács lapja, a *Magyar Hírlap* erről – érthetetlen módon – nem számolt be, a másik két vezető kormánypartí napilap, viszont igen. A *Magyar Nemzet* (már többször említett) *Külföldi ünnepek* címet viselő cikkében (LII. évfolyam, 64. szám, 2. o.) az 1989. március 15-én, Kárpátalján történtekről így tudósít: „*A mintegy 200 ezres szovjetunióbeli magyar nemzetiség Magyarországgal együtt*

ünnepezt. A szovjetunióbeli nagy változásoknak köszönhetően az idén a Kárpátalján élő magyarok a korábbiaknál sokkal szélesebb körben, nagyszabású rendezvényeken ünnepelhetek. Kora délután Munkácson, az 1849. április 22-i orhegyaljai csata színhelyén emelt obeliszknél helyezték el koszorút a helyi II. Rákóczi Ferenc Művelődési Kör szervezésében. Ungvár szívében közel kétezren gyűltek össze a délutáni koszorúzási ünnepekre. Az egykori Fekete Sas vendéglő épületén levő emléktáblánál Dubka György, a Kárpáti Kiadó szerkesztője mondott köszöntőt. Fodor Sándor, a Kárpátaljai Magyarok Kulturális Szövetségének elnöke méltatta az évfordulót.”. Ami a *Népszabadság* beszámolóját illeti: A kárpátaljai eseményekről a (már többször idézett) *Megemlékezések külföldön* címet viselő írásműből (XLVII. évfolyam, 64. szám, 6. o.) szintén tájékozódhatunk. Amellett, hogy az említett újságban, a pártlap 1989. március 21-i számban (XLVII. évfolyam, 68. szám, 5. o.), olvashatunk arról is, hogy „*Tallinban is megünnepezték március 15-ét – jelenti az észt távirati iroda. Az észt főváros turistapalotájában az ott élő magyar közösség és a Magyarország iránt érdeklődők vettek részt azon a műsoros esten, amelyet Petőfi Sándor műveiből, kamarakórus föllépésével rendezett a külfölddel való kapcsolatokat ápoló észt társaság és az Észtországban élő magyarok kulturális egyesülete.*”. Vagyis nem csupán Kárpátalján, de az (akkor még szintén) a Szovjetunióhoz tartozó Észtországban is voltak, kik a magyar szabadságharc 141. évfordulójáról megemlékeztek.

- 82 A jugoszláviai ünnepi megemlékezésekről a *Magyar Nemzet* (már többször idézett) *Külföldi ünnepek* címet viselő cikkében (LII. évfolyam, 64. szám, 2. o.) a következőket olvashatjuk: „*Jugoszláviában március 15-e a szlovéniai magyarság kulturális ünnepe. Idei rendezvényeit a tagköztársaság magyar lakta városában és falvaiban a múlt hét végén kulturális, irodalmi és művészeti műsorokkal egybekötve tartották meg.*”. Arról, hogy másik két jelentős létszámú magyarsággal rendelkező tagköztársaságban, Horvátországban és Szerbiában (illetve a Szerbiához tartozó Vajdaságban) milyen megemlékezések voltak, voltak-e egyáltalán, a *Magyar Nemzet* nem adott tájékoztatást. Homályban marad az is, hogy a szlovéniai magyarok konkrétan, hol mely falvakban, városokban köszöntötték március idusát. Ami viszont biztos: „*A jugoszláv rádióállomások szerdai híradásaikban beszámoltak arról, hogy »Magyarország szerdán az 1848-as forradalom és szabadságharc dicső kezdetének évfordulóját ünnepelte, s ez a magyar nemzeti ünnep négy évtized múltán ismét munkaszüneti nap volt«. Egyidejűleg utaltak rá, hogy mind Budapesten, mind vidéken nemcsak a hivatalos szervek tartottak gyűléseket és egyéb megemlékezéseket, hanem az alternatív politikai csoportok is.*” – legalább is erről olvashatunk a *Népszabadság* (szintén már többször

- idézett) *Megemlékezések külföldön* címet viselő írásművében (*Népszabadság*, XLVII. évfolyam 64. szám, 6. oldal). Ami a *Magyar Hírlapot* illeti: Sem a *Külföldön is megemlékeztek március 15-ről* címet viselő újságcikkben, sem máshol nincs utalás az 1989. március 15-én Jugoszláviában történetekre.
- 83 Az olaszországi történések kapcsán a *Magyar Nemzet*, *Külföldi ünnepek* címet viselő írásműben (LII. évfolyam 64. szám, 2. o.) – többek közt – ezt írja: „*Ünnepi megemlékezést tartottak szerdán az 1848. márciusi magyar forradalomról olaszországi emlékhelyeken: az Olasz – Magyar Baráti Társaság, a magyar nagykövetség és kereskedelmi kirendeltség képviselőiben koszorút helyeztek el Milánóban, a híres Ambrosiana könyvtár udvarán álló Petőfi-szobornál (Ferenzi Béni alkotása), valamint Kossuth Lajos torinói emlékművénél.*” A *Magyar Nemzet* arról sem mulasztott el beszámolni, hogy „*A száműzetésben élő Kossuth Lajos egykori torinói lakóháza közelében, Colegno peremközségben levő emlékműnél a helyi polgármester és Szigethy Károly kereskedelmi tanácsos helyezte el a megemlékezés koszorúját.*” Minderről egyébként – több, kevesebb részletességgel – a *Népszabadságban*, s a *Magyar Hírlapban* is olvashatunk, mégpedig a (már többször idézett) *Megemlékezések külföldön* címet viselő újságcikkben (*Népszabadság*, XLVII. évfolyam, 64. szám, 6. o.), illetve (a már szintén többször említett) *Külföldön is megemlékeztek március 15-ről* címet viselő írásműben (*Magyar Hírlap*, 22. évfolyam, 64. szám, 2. o.).
- 84 A *Népszabadság* a New Yorkban történetéről nem adott tudósítást, a *Magyar Nemzet*, s a *Magyar Hírlap* viszont igen. „*A New York-i magyar kolónia mintegy 150 tagja vett részt kedden este a magyar főkonzulátus ünnepi fogadásán. Bánlaki György főkonzul köszöntötte a vendégeket, köztük azokat, akik ezúttal első alkalommal fogadták el hazánk külképviseletének meghívását. Szerdán ünnepségen megkoszorúzták a New York-i Kossuth szobrot.*” – olvashatjuk a *Magyar Nemzet* *Külföldi ünnepek* címet viselő cikkében (LII. évfolyam 64. szám, 2. o.). Ami a *Magyar Hírlapot* illeti: Az 1989. március 16-án megjelent *Megemlékezések külföldön* címet viselő írás (22. évfolyam, 64. szám, 2. o.) ugyan szót sem ejt a New Yorkban történetéről. Ellenben ugyanezen a napon, ugyanebben az újságban, a 3. oldalon *Magyar – magyar párbeszéd* címmel napvilágot látott Matkó István cikke, melynek egyetlen témája az, hogy az amerikai magyarság, illetve a hazai külképviselet 1989-ben, New Yorkban, miként emlékezett meg március 15-ről.
- 85 Az idézetet ld.: *Megemlékezések külföldön*. In: *Népszabadság*, XLVII. évfolyam, 69. szám, 6. o.
- 86 Uo.
- 87 Uo.
- 88 Uo.
- 89 Az MSZMP és a KISZ március 15-i jelszavait ld.: *Népszabadság* XLVII. évfolyam, 57. szám, 1. o.
- Illetve ugyanezen jelszavakat olvashatjuk: ÁBTLL, 1.12.2. 391/II-50/1989.03.15. II.
- 90 Az idézett gondolatokat ld.: *Beszélő*, 26. szám (1989.) 82. o. Az ellenzéki 12 pont kapcsán megjegyzendő, hogy annak tartalmát nem csupán a *Beszélő* tette közzé, hanem másol is megjelent. Például a *Magyar Nemzetben* (LII. évfolyam, 64. szám, 2. o.) *Független szervezetek megemlékezései* címet viselő cikk). Amellett, hogy a 12 pont felolvasását, Cserhalmi György előadását, a rendőrség is rögzítette. Létezett egy hanganyag, illetve ennek írásos „leirata” mely a március 15-i „külön ünnepelésről” keletkezett, s ennek keretében nem csupán Cserhalmi György beszéde került rögzítésre, de – a 7. a 9. és a 12. pont kapcsán – az ünneplő tömeg reakciója is a színművész beszédére: „... 7. pont: *A bürokrácia és az erőszak-apparátus leépítését! Oszlassák fel a Munkásőrséget és az Ifjúgárdát! (óriási ováció)...* 9. pont: *Semleges, független Magyarországot! (nagy taps) Vonják ki a szovjet csapatokat hazánk területéről! (taps) Töröljék a magyar ünnepek sorából november 7-ét!...* 12. pont *Igazságot 56-na! Tiszteességet a forradalom mártírjainak! Nyilvánítsák nemzeti ünnep október 23-át! (nagy taps) Követeljék!! (többször ütemesen kiabálja a tömeg)...*” Az idézett gondolatokat, illetve a hanganyag írásos változatát ld.: ÁBTLL, 1.12.2. 391/II-50/1989.03.15. II.
- 91 A Magyar Televízió – ahogyan a *Népszabadság*, s hazai napilapok jelentős része is – méltatlanul állt hozzá a forradalom kitörésének 141. évfordulójához. Egyoldalúan, felületesen, elszemélytelenítve, torzítottan adtak hírt (ha egyáltalán hírt adtak) mindarról, mi az ellenzék „háza táján” 1989. március 15-én történt. A napilapok, illetve a Magyar Televízió inkorrekt eljárásáról részletesen is olvashatunk: Tóth István János: *Tömegtájékoztató és párt(tatlanság) avagy Március 15-e a TV Híradóban és az országos napilapokban* In: *Beszélő*, 26. szám (1989), 92–95. o.
- 92 A transzparensék feliratait a rendőrség munkatársai rögzítették. Ezt ld.: ÁBTLL, 1.12.2. 391/II-50/1989.03.15. II.
- 93 Az idézett bekiabálásokat ld. ÁBTLL, 1.12.2. 391/II-50/1989.03.15. II.
- 94 Uo.
- 95 Uo.
- 96 Csengey Dénes – szó szerint – a következőképpen fogalmazott: „*És éppen itt, ahol most állunk, éppen a Szabadság téren csoportosultak legsűrűbben az előzetes aggodalmak. Sokan azt hitték, vagy azt akarták elhíteni, hogy ide, a Magyar Televízió székházához egy ostromló tömeg készülődik, a fenyegetés és a rombolás szellemétől vezérelve. Mondjuk ki együtt fennhangon, hogy ez nem igaz! Mondjuk ki együtt fennhangon, hogy rosszul ismernek bennünket azok, akik azt hiszik, hogy dülásban és pusztításban leljük örömminket! Tőlünk ne féltsen senki a televíziót! Nagyon fogunk vigyázni rá, mert a miénk! És ugyanígy ne féltsen tőlünk senki*

- Magyarországot! Nagyon fogunk rá vigyázni, mert a miénk.*”. Az idézett gondolatokat ld.: *Beszélő*, 26. szám (1989), 85. o. Az idézett gondolatok kapcsán megjegyzendő, hogy Csengey Dénes beszédéről, röviden, a teljesség igény nélkül a *Magyar Nemzet* és a *Magyar Hírlap* is beszámolt. Idézni ugyan nem idéztek az MDF-es politikustól, de mind a *Magyar Nemzet* az ellenzéki ünnepléssel foglalkozó *Független szervezetek megemlékezései* című viselő cikkében (LII. évfolyam, 64. szám, 2. o., 1989. március 16.), mind a *Magyar Hírlapban* megjelent *A televízió jelképes lefoglalása* című viselő írásműben (22. évfolyam, 64. szám, 3. o.) szó esik Csengey Dénes szónoklatáról. Sőt, ami azt illeti, mindkét cikkben – szó szerint – ugyanazt olvashatjuk: „*Ezután Csengey Dénes, a Magyar Demokrata Fórum elnökségének tagja lépett a mikrofonhoz. Bejelentette: a független politikai szerveződések, pártok ki akarják nyilvánítani, hogy a Magyar Televízió az egész nemzeté, s e tulajdonjogot a jövőben is érvényesíteni kívánják. Önálló műsorokat követelnek a független pártoknak, mozgalmaknak és szakszervezeteknek.*”.
- 97 Az idézett gondolatokat ld.: *Beszélő*, 26. szám (1989), 86. o.
- 98 Vigh Károly gondolatai kapcsán érdemes megjegyezni, hogy az (akkor még) az MSZMP által irányított Országgyűlés 1988. december 20-án egyhangú szavazással, ellenszavazat illetve tartózkodás nélkül fogadta el Grósz Károly és Huszár István javaslatát, mely úgy szólt: „*Indítványozzuk, hogy nemzeti ünnepünk, március 15-e legyen egyben munkaszüneti nap is.*” Amellett, hogy „... az Országgyűlés úgy határozott, hogy felkéri a kormányt, a szükséges intézkedéseket tegye meg annak érdekében, hogy nemzeti ünnepünk, március 15. egyben munkaszüneti nap is legyen.”. Ilyen előzmények után született meg a március 15-ét „piros betűssé” tevő (korábbiakban már említett) 15/1989. (II. 26.) MT rendelet. Az idézett gondolatokat, illetve az Országgyűlés december 20-i döntését ld.: *Az 1985. évi június hó 28-ára összehívott Országgyűlés Naplója III. kötet*.
- 99 Az együtt ünneplésre most csupán két példa: A dunántúli megyeszékhelyen, Veszprémben „... együtt, de hangsúlyozottan egymás mellett ünnepeltek a hivatalos szervezetek, és a legjelentősebb erőt képviselő MDF. Talán ennek tudható be, hogy a tavalyi ünneplők szerény létszáma ezúttal megítészereződött: több mint ötezeren hallgatták meg az MSZMP és, az MDF szónokát.” – olvashatjuk a *Magyar Nemzet* március 16-i számának (LII. évfolyam, 64. szám) 2. oldalán, a *Vidéki március 15-ék* című viselő írásműben. Hasonló „egymás mellett élés” volt Győrben is. E másik dunántúli megyeszékhelyen „*A lakosság kívánsága szerint a Hazafias Népfrontba tömörült mozgalmak (MSZMP, tanács, szakszervezet, KISZ, a Szocializmusért Tenniakarók Szervezete, a békeklubok) és a független szervezetek (MDF, Fidesz, a Független Kiszgazdapárt és a Reflex Környezetvédő Egyesület) együtt ünnepeltek.*”. Legalábbis ezt olvashatjuk a *Magyar Hírlap* 1989. március 16-i számának (22. évfolyam, 64. szám) első oldalán, *A világ ma rokonszenvez velünk* című viselő írásműben. Más kérdés, hogy 1989. március 15-én, az ország legtöbb településén ez nem így működött.
- 100 Az idézett mondatokat, illetve Orbán Viktor beszédének teljes szövegét ld.: *Beszélő*, 26. szám (1989), 87. o. Orbán Viktor beszéde kapcsán megjegyzendő, hogy arról, röviden, néhány kiragadott mondat erejéig, a *Magyar Nemzet* és a *Magyar Hírlap* is tudósított. A *Magyar Nemzet* 1989. március 16-i számának (LII. évfolyam, 64. szám) 2. oldalán az (előbbieken már említett) *Független szervezetek megemlékezései* című viselő írásműben – egyéb más dolgok mellett – a következőket olvashatjuk: „*Ezután Orbán Viktor, a Fiatal Demokraták Szövetségének képviselője tartott beszédet. Kétségét hangoztatta a hatalom őszinteségét illetően és ezzel indokolta, hogy a Fidesz nem volt hajlandó a közös ünneplésre.* »Mi csak magunkban bízhatunk. Abban hiszek, hogy közös akarattal képesek vagyunk békés úton visszavezetni Magyarországot 1848 eszményeihez« – mondta.” Ami a *Magyar Hírlapot* illeti: *Csak magunkban bízhatunk* – ezzel az Orbán Viktortól „kölcsonzótt” címmel közölt tudósítást a Minisztertanács lapja (22. évfolyam, 64. szám, 3. o.) a Kossuth téren rendezett ellenzéki rendezvényről. A *Magyar Hírlap* Orbán Viktor felszólalását így interpretálta: „*Ezután Orbán Viktor, a Fiatal Demokraták Szövetségének képviselője tartott beszédet. Kétségét hangoztatta a hatalom őszinteségét illetően és ezzel indokolta, hogy a Fidesz nem volt hajlandó a közös ünneplésre.* »Mi csak magunkban bízhatunk. Abban hiszek, hogy közös akarattal képesek vagyunk békés úton visszavezetni Magyarországot 1848 eszményeihez« – mondta. Követelte egyebek között a szabad választásokat, az egyenlő gazdasági és jogi feltételek megteremtését a politikai szervezetek működéséhez, a munkásörsgé feloszlását.”.
- 101 Az idézett mondatot, illetve a szervezők nyilatkozatának teljes szövegét ld.: *Beszélő*, 26. szám (1989), 91. o. Az idézett mondat kapcsán érdemes megemlíteni, hogy ezt a *Magyar Nemzet* is közölte. Mégpedig az újság 1989. március 21-i számának (LII. évfolyam, 68. szám) 5. oldalán, a *Szabad sajtó nélkül nincs békés átmenet* című viselő írásműben, ami, lényegét tekintve, az említett ellenzéki nyilatkozat, csaknem teljes terjedelmű, ismertetéséről szólt.